

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060308

DOM
2019-04-01
Stockholm

Mål nr
M 9258-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-09-25 i mål nr M 1690-16, se bilaga A

PARTER

Klagande

Vindkraft i Fjällberg AB, 556893-6164

Ombud: Advokaterna B H och M J

Motparter

1. Vapstens sameby, 895400-2948

2. Vilhelmina norra sameby, 896100-1982

3. Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

4. Föreningen Svenskt Landskapsskydd

5. E B

Dok.Id 1488115

Postadress Box 2290 103 17 Stockholm	Besöksadress Birger Jarls Torg 16	Telefon 08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se	Telefax 08-561 675 59	Expeditionstid måndag – fredag 09:00–16:30
---	---	---	---------------------------------	---

6. K B

7. M-B B

8. T B

9. A F

10. Anders Franklin
Gnejsvägen 1
921 37 Lycksele

11. Katarina Karlsson
Kroksjö 128
921 93 Lycksele

12. Sune Karlsson
Kroksjö 128
921 93 Lycksele

13. Marga Lindgren
Vilhelminavägen 12
921 34 Lycksele

14. Jan Nilsson
Ledningsmark 222
921 93 Lycksele

15. Susann Nilsson
Timmervägen 60 H
921 33 Lycksele

16. Tore Nilsson
Timmervägen 60 H
921 33 Lycksele

17. Kent Nordin
Brattforsvägen 3
921 36 Lycksele

18. Tore Nordin
Vitervägen 1 A
921 34 Lycksele

19. Conny Oskarsson
Stallvägen 8
921 41 Lycksele

20. Jan Schedin
Främmerbilla 223
894 93 Överhörnäs

21. Malin Schedin
Främmerbilla 223
893 94 Överhörnäs

Ombud för 4-21: Simon Rudin
Nyby 133
921 99 Lycksele

SAKEN

Tillstånd till uppförande och drift av vindkraftverk vid Fjällberg i Lycksele och Åsele kommuner

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen upphäver mark- och miljödomstolens dom och fastställer Miljöprövningsdelegationens beslut 2016-06-23, dnr 551-1796-2013, med den ändringen att villkoren 8 och 14 ska ha följande lydelse:

8. Vindkraftverken ska stängas av när medelvindhastigheten under 10 minuter är lägre än 5 m/s vid verkens nav. Detta gäller från en timme före solnedgången till en timme efter soluppgången under perioden fr.o.m. den 15 juli t.o.m. den 30 september.

Tillsynsmyndigheten får, om skäl föreligger, medge avsteg från kravet på tillfällig avstängning av ett eller flera vindkraftverk.

14. Bolaget ska i samråd med Vapstens sameby och Vilhelmina norra sameby vidta lämpliga försiktighetsåtgärder för att minska konsekvenserna för rennäringen. Bolaget ska därför:

- samråda med samebyarna om tidsplanen för anläggningsarbetena, både i god tid inför och vid förändringar under byggskedet, för att eventuell störning för rennäringen ska bli så liten som möjligt;
- samråda med samebyarna i samband med utformningen av anläggningen och under byggskedet för att markskador och eventuell störning för rennäringen ska bli så liten som möjligt, t.ex. vid utformningen av vägar, ledningsdragningar och hanteringen av markskikt; samt
- årligen, inför tid på året då renar vistas i området, kontakta samebyarna för ömsesidig information som kan vara av vikt för att undvika störningar för renskötseln i området.

För att underlätta för rennäringen under anläggningsfasen, får inga anläggningsarbeten av omfattande karaktär – såsom anläggande av vägar, sprängning eller transport och uppförande av vindkraftstorn och turbiner – genomföras under perioden 1 november till den 30 april, om inte bolaget och berörd sameby kommer överens om annat.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vindkraft i Fjällberg AB (bolaget) har som bolaget slutligen har bestämt sin talan yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska fastställa Miljöprövningsdelegationens beslut med de ändringarna att

- tillstånd även ska meddelas för delområdena Hemberget och Sandsjön västra, med undantag för fyra vindkraftverk planerade på den sydligaste delen av Hemberget, så att tillståndet därigenom totalt ska omfatta 44 vindkraftverk,
- det i tillägg till vad som föreskrivs i villkor 8 i miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut ska överlåtas åt tillsynsmyndigheten att medge avsteg från kravet på tillfällig avstängning av enskilda vindkraftverk eller delområden, samt
- tredje strecksatsen i villkor 14 i miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut ska upphävas.

Vapstens sameby och **Vilhelmina norra sameby** (samebyarna) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) har medgett ändring av mark- och miljödomstolens dom, så till vida att miljöprövningsdelegationens beslut kan fastställas med tillägg av bolagets yrkande om att tillsynsmyndigheten får medge avsteg från kravet om tillfällig avstängning enligt villkor 8. Länsstyrelsen har motsatt sig bolagets yrkande om att tillstånd ska beviljas även för delområdena Hemberget och Sandsjön västra. Länsstyrelsen har även motsatt sig bolagets yrkande om att tredje strecksatsen i villkor 14 ska upphävas men angett att villkoret kan behöva förtydligas med hur länge de omfattande anläggningsarbetena kan stoppas.

Föreningen Svenskt Landskapsskydd, E B, K B, M-B B, T B, A F, Anders Franklin, Katarina Karlsson, Sune Karlsson, Marga Lindgren, Jan Nilsson, Susann Nilsson, Tore Nilsson, Kent Nordin, Tore Nordin, Conny Oskarsson, Jan Schedin och Malin Schedin (Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl.) har motsatt sig ändring av mark-

och miljödomstolens dom. De har, för det fall att tillstånd ges i någon del, begärt att följande villkor skrivs in i tillståndet.

Naturvårdsverket redovisar att ett tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken inte utgör en rättighet att bedriva verksamhet i konflikt med andra enligt 2 kap. 15 § regeringsformen egendomsskyddade rättigheter. 24 kap. 1 § miljöbalken redovisar i princip samma sak. Tillståndet får inte användas när civilrättsliga frågor inte ingår i prövningen av vindkraftverk i Sverige. Berörda sakägare har sagt nej till projektet genom att överklaga tillståndet. Avser bolaget att använda tillståndet krävs det att bolaget först kallar alla berörda sakägare till prövning i behörig domstol för att kontrollera om tillståndet över huvud taget får användas.

De har också begärt att Mark- och miljööverdomstolen ska återkalla tillstånden för vindkraft längs Stöttingfjället och ”stänger ner prövningen i protest när allvarliga skador har framkommit, lagen maskindirektiv och civilrättsliga frågor undantas i prövningen”. Slutligen har de begärt att ”Justitiekanslern informeras om att systemfel i prövningen av vindkraft framkallar ohållbar arbetssituation inom landets mark- och miljödomstolar och inom Mark- och miljööverdomstolen”.

BAKGRUND

Bolaget ansöker om tillstånd att få uppföra vindkraftverk i fyra olika delområden, Hemberget, Fjällberg, Sandsjö västra och Sandsjö östra inom projektområdet som ligger i Lycksele och Åsele kommuner, ca 40 km sydväst om Lycksele och drygt 40 km nordost om Åsele tätort. Hela verksamhetsområdet är ca 6 000 hektar och bolagets yrkade markanspråk för vägar och uppställningsplatser m.m. uppgår till ca 290 hektar av detta.

Hemberget ligger längst västerut, där yrkade bolaget i underinstanserna att få uppföra 13 vindkraftverk, båda underinstanserna avlog ansökan i denna del. I Mark- och miljööverdomstolen har bolaget justerat sitt yrkande och tagit bort de fyra vindkraftverk som planerades längst söderut i delområdet så nu yrkar bolaget att få uppföra 9 vindkraftverk i området.

I delområdet Fjällberg, som är det nordligaste, yrkar bolaget att få uppföra 14 vindkraftverk. Miljöprövningsdelegationen biföll ansökan i denna del, mark- och miljödomstolen avlog hela ansökan.

I delområdet Sandsjö östra yrkar bolaget att få uppföra 11 vindkraftverk. Miljöprövningsdelegationen biföll ansökan i denna del, mark- och miljödomstolen avslog.

I det fjärde delområdet, Sandsjö västra, yrkar bolaget att få uppföra 10 vindkraftverk, båda underinstanserna avslog ansökan i denna del.

Bolaget yrkar således att få uppföra totalt 44 vindkraftverk.

Mark- och miljödomstolen har avslagit ansökan i sin helhet med motivering att de kända och befarade kumulativa konsekvenser som beviljade och sökta vindkraftparker tillsammans med den nu ansökta kan komma att få för rennäringen riskerar att påtagligt försvåra rennäringens bedrivande. Mark- och miljödomstolen har samtidigt angett att den anser att Miljöprövningsdelegationens bedömning att utesluta områdena Hemberget och Sandsjö västra är lämplig men delar bedömningen att områdena Fjällberg och Sandsjö östra torde vara lämpliga för vindkraft om inte den kumulativa påverkan på rennäringen vägs in.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har anfört i huvudsak följande till stöd för sin talan:

En central fråga kring en vindkraftparks påverkan på rennäringen är förekomsten av s.k. undvikelseeffekter. En vanlig missuppfattning är att undvikelseeffekter innebär att området inte betas av renar, vilket är felaktigt. Utredningen i målet visar att vindkraftverken inte kommer att innebära att möjligheterna att utnyttja området för renbete utsläcks, med undantag för de mycket begränsade ytor som direkt tas i anspråk. Den forskning av Skarin m.fl. som presenterats av samebyarna, och som visar på undvikelseeffekter om tre till fem kilometer, har väsentliga metodologiska brister samt innehåller bristande slutsatser. Detta styrks av det faktum att Naturvårdsverkets kunskapsprogram Vindval, som ursprungligen beställdes och finansierades av verket, inte publicerades eftersom Vindval ansåg att det var osäkert i vilken grad det gick att

dra slutsatser från de redovisade resultaten. Att vindkraftverk överhuvudtaget skulle ge upphov till betydande undvikelseeffekter är en uppfattning som framförs inom den pågående forskningsdebatten, men det finns minst lika stort stöd för uppfattningen att vindkraftverk ger upphov till mycket begränsade sådana effekter. Resultat från flera studier visar att renarnas beteende varit oförändrat i direkt närhet till vindkraftverk. En nyanserad utvärdering av aktuellt forskningsläge ger inte stöd för annat än obefintliga eller mycket små undvikelseeffekter under vindkraftparkers driftsfas. Däremot finns det enighet i forskningen kring det faktum att ökad mänsklig aktivitet tenderar att påverka renar negativt. Arbeten som kräver ökad mänsklig aktivitet i området, som till exempel anläggningsarbeten, kan därmed innebära negativa effekter på rennäringen i området. Sådana effekter kan dock minimeras genom anpassade skyddsåtgärder. Mot bakgrund av rådande forskningsläge, även med beaktande av försiktighetsprincipen, saknas skäl att befara undvikelseeffekter på avstånd längre än två kilometer.

Utredningarna i målet, inklusive den utförda rennäringanalysen, ger stöd för att uppförande av vindkraftverk enligt ansökan inte kan förväntas leda till något annat än en mycket begränsad påverkan på det motstående rennäringssintresset under parkens driftsfas. Det har i målet klarlagts att de ansökta delområdena inte utgör sådana områden dit renskötare aktivt för sina renar för att beta. Däremot förekommer det att vissa renar självmant söker sig till områdena för att beta. Söder om projektområdet finns ett riksintresseklassat kärnområde för rennäringen, vilket består av en dalgång som är ett s.k. trivselland/flyttled och nyttjas av Vilhelmina norra sameby under förvintern, innan renarna drivs österut mot vinterbeteslandet. Avståndet mellan trivsellandet och de planerade vindkraftverken uppgår som närmast till drygt två kilometer, men majoriteten av de ansökta vindkraftverken är belägna på ett väsentligt längre avstånd. Avståndet mellan trivsellandet och närmaste vindkraftverk inom delområdet Sandsjö västra är som närmast cirka 3,5 kilometer, och inom delområdena Fjällberg och Sandsjö östra finns det inte några vindkraftverk som är belägna närmare än cirka sex kilometer från trivsellandet. Mot bakgrund av den redovisade kunskapsstatusen avseende vindkrafts påverkan på ren, samt de långa avstånden mellan dalgången och de planerade vindkraftverken saknas det skäl att anta att renar vid trivsellandet/flyttleden skulle påverkas negativt av vindkraftparken.

Projektområdets lokalisering är särskilt lämplig ur ett rennäringssperspektiv eftersom det ligger på gränsen mellan två samebyars områden, vilket innebär att det finns en risk för att renhjordarna kan komma att sammanblandas om de aktivt styrs till området, varför renskötare från båda samebyarna idag väljer att inte korsa området. Områdets betydelse för rennäringen har samband med specifika väderförhållanden då betet i dalgångarna är låst och renar därför kan söka sig upp på icke-avverkade höjdparter inom det ansökta etableringsområdet för att beta av förekommande hänslav. Vad gäller tillgången till bete i området kan direkta förluster av betesresurser som en följd av etablering av den ansökta vindkraftparken förväntas vara små, eftersom lokaliseringen av vindkraftverk och uppställningsplatser i hög grad kan undvika gammelskog med hänslav. Vägnätet kan även till stor del följa existerande skogsvägar. Projektområdet kommer därför även fortsättningsvis kunna utnyttjas för bete om det uppstår sådana väderförhållanden som gör att ordinarie beten är låsta. Den inskränkning som kan uppstå i samebyarnas möjlighet att nyttja projektområdet uppstår under anläggningsfasen, vilken uppskattas löpa över två vinterbetessäsonger. Projektområdets betydelse för rennäringen måste även värderas utifrån det faktum att stora delar av det ansökta projektområdet är redan avverkade eller avverkningsanmälda. Projektområdet har i dessa delar ett relativt litet värde för rennäringen eftersom de avverkade områdena av naturliga skäl saknar de hänslavs-förekomster som renarna kan livnära sig på under de perioder då markbetet är låst på grund av väderförhållandena. Generellt för projektområdet gäller också att det finns minimalt med markslav. Det finns en del kvarvarande gammelskog med god hänslavs-förekomst i Fjällberg och Sandsjö västra, men denna förekomst är på bergssidorna utanför vindkraftslokaliseringarna. Renarna kan därmed fortsatt beta på höjderna. Det finns sammanfattningsvis inte skäl att befara något annat än en mycket begränsad påverkan på rennäringssintresset sett ur ett lokalt perspektiv.

När det gäller frågan om renars undvikandebeteende i förhållande till vindkraftsanläggningar har det inte i något fall konstaterats något totalt undvikande men att nyttjandegraden inom och i anslutning till vindkraftparken i någon mån minskar. Överfört på förhållandena vid Fjällberg kan förutses en i någon mån minskad nyttjandegrad på de höjdlägen där vindkraftverken lokaliseras, däremot finns det inte något stöd för att anta att nyttjandegraden skulle minska i någon avsevärd mån inom de

kärnområden, trivselland och andra för rennäringen riksintressanta områden som är belägna på ett avstånd av två till sju kilometer från närmaste vindkraftverk. Bolaget ifrågasätter inte samebyarnas påstående att rennäringen, i likhet med förnybar elproduktion av vindkraft, är ett allmänt intresse och att en utgångspunkt för prövningen i målet är att det ska finnas förutsättningar för samebyarnas medlemmar att fortsatt bedriva renskötsel. Detta innebär emellertid inte att en etablering av vindkraft inom samebyarnas vinterbetesområden med automatik utgör ett påtagligt försvårande för rennäringen. Den ansökta verksamheten innebär inte, varken i civilrättslig mening eller i något annat legalt hänseende, någon inskränkning av samebyarnas renskötselrätt eller av lagstadgade rättigheter för urfolk. Härvid ska noteras att Mark- och miljööverdomstolen i mål M 824-11 tidigare har bedömt att tillämpningen av miljöbalkens regler tillgodoser de åtaganden Sverige har enligt ICCPR- konventionen.

Mark- och miljödomstolen förefaller mena att påverkan på rennäringen på lokal nivå får anses acceptabel åtminstone vad gäller delområdena Fjällberg och Sandsjö östra. Ändå avslås hela den ansökta etableringen. Det går därmed inte att tolka mark- och miljödomstolens dom på annat sätt än att alla tillkommande etableringar är olämpliga ur ett regionalt perspektiv, även om de skulle vara lämpliga ur ett lokalt perspektiv. Konsekvensen blir således ett stopp för etablering av samtliga tillkommande etableringar i regionen. Någon precisering av vad som avses med det regionala perspektivet görs inte av domstolen, men bolaget uppfattar att det avser åtminstone Vilhelmina norra samebys och Vapstens samebys vinterbetesområden eftersom det är dessa områden som domstolen förhåller sig till i domen. Det går dock inte utifrån domskälen att utläsa om detta även inkluderar samebyarnas åretruntmarker. Vilhelmina norra samebys betesområden har en total areal om 14 287 km² och Vapstens samebys motsvarande områden har en areal om 9 725 km². Det regionala perspektiv som domstolen anlägger är således oerhört omfattande men någon analys av den faktiska tänkbara påverkan på respektive samebys område görs inte alls.

En grundläggande bestämmelse till stöd för avvägningen i fråga om användning av mark- och vattenområden är 3 kap. 1 § miljöbalken som anger att mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Enligt

förarbetena är det eftersträvansvärt med samexistens och genom att föreskriva försiktighetsmått tas hänsyn till andra skyddsvärda intressen. Det avgjort viktigaste försiktighetsmålet vad gäller Fjällberg är vindkraftsanläggningens lokalisering på avstånd från de områden dit renar förs aktivt. Det utesluts inte att det kan vara lämpligt med ytterligare försiktighetsmått för verksamheten, men sådana åtgärder måste föregås av ett konstruktivt samråd mellan företrädarna för de båda intressena. Det finns därför goda möjligheter till samexistens mellan vindkraftsintresset och rennäringensintresset också i det aktuella området. Stora delar av projektområdet omfattas av riksintresse för vindbruk enligt 3 kap. 8 § miljöbalken men ligger helt utanför områden som är utpekade som riksintresse för rennäring. Bolaget noterar att domstolen hänvisar till en intresseavvägning enligt 3 kap. 10 § miljöbalken men den bestämmelsen aktualiseras endast om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål vilket inte är fallet här.

Vad gäller den faktiska lokaliseringen vid Fjällberg torde det vara svårt att hitta en lika lämplig lokalisering för en vindkraftpark av motsvarande storlek i regionen som lokaliseringen vid Fjällberg. Det saknas helt stöd i utredningen i målet för slutsatsen att något av projektområdena ska avslås på grund av det motstående naturvårdsintresset. Det finns ingen risk för att konnektiviteten mellan värdefulla naturobjekt skulle påverkas negativt. Länsstyrelsen har anfört att den buffert om 1 km som använts vid beräkning av konnektivitet är för snäv och att 3 km borde vara riktvärde för spridningsavstånd vid beräkning. Ett generaliserat riktvärde, så som det länsstyrelsen föreslagit, kan användas som utgångspunkt vid vissa bedömningar men i detta fall har dock en särskild inventering av området gjorts och naturvärden som förekommer just i det aktuella området identifierats. På så vis har det kunnat bestämmas vilka arter som riskerar att påverkas negativt av etableringen och bufferten för spridning har anpassats efter dessa. Att beakta områden som ligger flera kilometer från varandra skulle inte återspegla verkligheten eftersom de arter som riskerar att påverkas negativt inte har faktisk möjlighet att sprida sig på dessa avstånd. Hur stor buffert som ska användas vid beräkning av konnektivitet beror på vilken art som avses undersökas eftersom olika arters spridningsförutsättningar varierar. Många arter klarar en spridning på 200-500 meter medan mer rörliga artgrupper, som exempelvis fåglar, har möjlighet att sprida sig på väsentligt längre avstånd. De arter som är mest spridningsbegränsade löper

störst risk för att dö ut. En annan viktig faktor som spelar in vid bestämmandet av bufferten är vilket syfte som analysen har. Syftet med den ifrågavarande rapporten är att analysera konnektiviteten mellan värdetrakter och värdekärnor i området för den planerade vindkraftsetableringen samt att utvärdera om några ytterligare barriäreffekter riskerar att uppstå till följd av etableringen. De områden där det förekommer höga naturvärden utgörs huvudsakligen av kontinuitetsskog. Naturvärdena i dessa skogar utgörs av äldre skog, gamla och grova träd, stor förekomst av död ved etc. Analysen har fokus på de arter, bland annat vedsvampar, lavar och mossor, som är beroende av de naturvärden som förekommer i området. Arter som är beroende av de aktuella naturvärdena är svårspredda och är de som i första hand påverkas av en ökad fragmentisering. Många av de spridningsbegränsade arterna i området rör sig bara inom några hundra meter. Bland de rödlistade svamparna är spridningsavståndet upp till 1 km. Bolaget har tagit hänsyn till vilka naturvärden som är specifika för det aktuella området och haft de arter som är beroende av dessa naturvärden som utgångspunkt vid analys av vilken påverkan som vindkraftsetableringen kommer få på området. Dessa arter är i huvudsak svårspredda vilket gör att en buffert om 1 km ansetts som lämplig. Verkspositionerna planeras i utkanten av de utpekade värdekärnorna och i anslutning till befintlig infrastruktur där naturvärden sedan tidigare är fragmentiserade. Därmed kommer vindkraftsetableringen inte att leda till ytterligare barriäreffekter än de redan befintliga eller bidra till ökad fragmentering eller minskad konnektivitet.

Bolaget ifrågasätter att det skulle vara fråga om ett boxtillstånd i den mening som begreppet allmänt används. Ett boxtillstånd innebär att det ges tillstånd till vindkraft inom ett visst definierat projektområde, och att det endast redovisas en referensutformning avseende t.ex. vindkraftverkens närmare placering. Vindkraftverkens placering har preciserats i ansökan genom koordinater, vilka utgör utgångspunkt för vindkraftverkens placering även i de villkor som föreskrivits. Att tillsynsmyndigheten bemyndigats att tillåta avvikelser från dessa placeringar förändrar inte detta förhållande.

Länsstyrelsen har hänvisat till vad den framförde i mark- och miljödomstolen med i huvudsak följande tillägg:

Stöttingfjället är ett unikt område, en långsträckt höjdrygg som övergår i lågfjäll i de högsta delarna, belägen mitt i skogslandet. Området har bäst naturliga förutsättningar att bilda och upprätthålla en länk från fjällurskogarna och ner mot inlands- och kustskogarna. Länsstyrelsen betraktar Stöttingfjället i sin helhet och dess värdetrakter i synnerhet som en ryggrad i länsstyrelsens arbete med art- och habitatbevarande. Det är ett kärnområde med stor koncentration av höga värden som över tid kan hysa stor mångfald, men också fungera som spridningskälla för det omgivande, mer påverkade landskapet. Länsstyrelsen utgår i bedömningarna om konnektivitet och potentiella spridningsmöjligheter från Artdatabankens forskningssammanställning som angett tre kilometer som riktvärde för generaliserat spridningsavstånd. Bolaget har utgått från en kilometer när konnektiviteten bedöms, vilket förvisso stämmer för vissa arter, men är för snävt sett ut perspektivet att Stöttingfjället är en av de bästa platser som finns i länet för bevarande och restaurering av naturvärden och biologisk mångfald. Arbetet med grön infrastruktur behöver ett mer långsiktigt perspektiv än att utgå bara från ett bevarande av områden med höga naturvärden inom en kilometer från varandra. I det aktuella fallet ska särskild hänsyn tas så att det inte skapas ytterligare barriärer mellan de platser där värdetrakterna möts eller ligger nära varandra och därför bör ansökan bara beviljas för delområdena Fjällberg och Sandsjö östra.

När det gäller rennäringen gör länsstyrelsen i nuläget bedömningen att den kumulativa effekten inom samebyarnas områden inte försvårar för rennäringen i den utsträckning att hela ansökan ska avslås. Det är dock en del i bedömningen av att etableringen i Hemberget och Sandsjö västra inte ska tillåtas.

Beträffande villkor 14 kan det vara lämpligt att förtydliga villkoret genom en reglering av den tid som samebyn kan kräva stopp av anläggningsarbeten av omfattande karaktär.

Samebyarna har anfört detsamma som i mark- och miljödomstolen med i huvudsak följande tillägg till stöd för sin talan:

Mark- och miljödomstolen har gjort en korrekt bedömning rörande tillåtligheten av den ansökta verksamheten och dess påverkan på rennäringen. Bolagets hänvisningar till samebyarnas områden och hur dessa står sig i förhållande till olika regioners yta i Sverige saknar relevans i sammanhanget.

Samebyarna har fått ta ett särskilt stort ansvar sett ur ett energiperspektiv, både ur vindkraft- och vattenkraftshänseende. Därtill är samebyarna hårt ansatta av annan pågående markanvändning, vilket gör att kumulativa effekter av all pågående markanvändning är av särskild betydelse vid prövning av nytillkommande verksamheter inom samebyarnas områden. När det var aktuellt att peka ut riksintresseområden fick samebyarna inte välja ut mer än en särskilt angiven procentsats som riksintresseområden. Områden som i och för sig inte är klassificerade som riksintresseområden för rennäringen är likväl känsliga mot ytterligare ingrepp och har ett skydd mot åtgärder som påverkar näringens bedrivande. Försvinner betesmarker kan samebyn inte bedriva renskötsel i den omfattning som är idag med de befintliga och tillståndsgivna intrången inom samebyn. Dessa försämrade förutsättningar leder i ökad omfattning också till en psykosocialt negativ påverkan på samebyns medlemmar.

Sametinget är s.k. sektorsansvarig myndighet för rennäringen. Rennäringen är både ett allmänt intresse och ett enskilt intresse. Det allmänna intresset tar sig uttryck i att staten har sagt sig vara ansvarig för att det inom varje sameby ska finnas förutsättningar att bedriva en traditionell, ekologisk och ekonomiskt försvarbar renskötsel. Det enskilda intresset kan kort beskrivas som de enskilda medlemmarnas rätt att kunna finna försörjning inom näringen genom att nyttja land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Bolaget har angett att det kan vara nödvändigt med ytterligare försiktighetsmått vad gäller verksamhetens bedrivande men att sådana måste föregås av konstruktiva samråd mellan de båda intressena. Sådana samråd måste ta höjd för att samebyarna faktiskt inte anser att verksamheten är tillåtlig utan att bli beskyllda för att inte vara konstruktiva. När det gäller det allmänna intresset bör eventuella samråd också involvera Sametinget som är ansvarig myndighet för rennäringen.

Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl. har utöver vad som framfördes i mark- och miljödomstolen anfört i huvudsak följande:

Skarin m.fl. har i sin forskning påvisat undvikelseeffekter för ren fem km från verk samt att undvikelseeffekter för faunan i övrigt inte har studerats tillräckligt. Kunskapsläget utgör således hinder för tillståndet. Målet med hundra procent förnybart elsystem år 2040 kan inte erhållas med vindkraft när energitätheten är för låg. Svenska kraftnät redovisar att sex procent av installerad vindkrafteffekt är tillgänglig under 90 procent av tiden. Områdena ligger i och berör av länsstyrelsen utpekade områden för höga naturvärden. Det har gjorts stora investeringar i naturskydd längs Stöttingfjället och lokaliseringen är olämplig. Det kan inte heller vara lagstiftarens mening att maskindirektivet, plan- och bygglagen och civilrättsliga frågor inte beaktas när de största maskinerna som människan har tillverkat ska prövas. Enligt SMHI:s långtidsmätningar blåser det sämst i landet i Västerbottens inland. Vidare håller inte vindkraftverkens vingar i kallt klimat. Parkerna är i ett akustiskt perspektiv ca 15 gånger för stora, vilket framkallar för höga störningsgrader och driftförbud. Parkerna kan inte vara i drift under nedisningsperioden, vilket visar att både teknik och platsvalet är fel enligt miljöbalken. Bolaget beskriver inte vart befolkningen ska ta vägen för att bedriva jakt och friluftsliv om etablering sker. Inte heller förklaras vem som skulle köpa fastigheter där ingen vill vara.

REMISSYTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket har i huvudsak anfört följande:

Det är olika myndigheter som ska bedöma och lämna uppgifter om vilka områden som bedöms vara av riksintresse för de samhällsintressen som de företräder. Naturvårdsverket ska t.ex. bedöma vilka områden som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Att ett område är redovisat som riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken innebär inte ett ovillkorligt skydd eller en direkt rätt att använda det för det ändamål som det redovisats för. Det är först i en juridiskt bindande plan eller i en tillståndsprövning som frågan om det utpekade riksintressets betydelse avgörs. Inverkan av

enskilda åtgärder på ett riksintresse kan vara begränsad, men de samlade effekterna av många åtgärder och verksamheter kan bli omfattande och påtagliga. Vid bedömningen av konsekvenserna av enskilda åtgärder eller verksamheter är det därför viktigt att vara noggrann i bedömningen av när gränsen för en tillåten påverkan kan anses vara nådd. Kumulativa effekter bör beaktas i den utsträckning det kan ha påverkan på det intresse som bestämmelsen är satt att skydda. Det blir sedan prövningen i det enskilda fallet som avgör vilka effekter och vilken påverkan som kan bedömas som kumulativa, ställda i relation till vilket intresse det rör sig om i det aktuella fallet. När det gäller pågående markanvändning kan det finnas svårigheter att redovisa den kumulativa effekten eftersom dokumentationen om påverkan från sådan verksamhet är mer svårtillgänglig än den typ av dokumentation som finns i tillståndsprövningar. Det beror bland annat på att areella näringar vanligen hanteras enligt andra lagstiftningar än miljöbalken. När det gäller ett allmänintresse eller ett riksintresse bör man i stället titta på den kumulativa påverkan på det skyddade intresset som sådant, dvs. innebär den sammantagna effekten att utövandet av intresset påtagligt skadas eller försvåras? Om så är fallet bör den aktuella verksamheten inte komma till stånd, alternativt begränsas på ett sådant sätt att en påtaglig skada eller ett försvårande inte uppstår. När det gäller rennäringen som allmänt intresse kan också framhållas att det rör sig om pågående markanvändning och att renarna förflyttar sig mellan olika platser som fyller olika behov. I takt med att nya verksamheter tillkommer kan det bli svårare för rennäringen att anpassa sig och betydelsen av opåverkade marker kan öka. Detta kan vara skäl att titta på kumulativa effekter i ett större geografiskt perspektiv än när det gäller andra intressen.

Sametinget har anfört i huvudsak följande:

Åtgärder som begränsar renbetet i alltför stor utsträckning är inte förenliga med samebyarnas grundläggande rätt till marken. Hänsyn ska tas till rennäringens behov av sammanhängande betesområden och tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidsmarkerna samt alternativa flyttningsleder. Vinterbetesmarkernas särskilda betydelse ska särskilt beaktas. Bolaget ansvarar för den negativa påverkan som uppstår även vid beaktande av övriga faktorer eventuella påverkan. Det är inte möjligt att ta

ställning till vindkraftparkens påverkan på renskötelsen inom de berörda samebyarnas områden och fatta beslut om tillstånd utan att beakta och bedöma kumulativa effekter och synergieffekter från annan befintlig verksamhet och markanvändning i området. Generellt sett gäller att de samebyar som måste tåla olika former av ingripande markanvändning på sina områden är extra utsatta för ett påtagligt försvårande av renskötelsen när ytterligare verksamhet tillkommer på deras marker. Renskötelsen är till sin natur en verksamhet som bygger på hög flexibilitet i förhållande till miljö- och vädermässiga variationer. Flexibiliteten innebär att renskötaren kanske måste ändra tidpunkt för när ett betesområde kan eller ska användas, sättet som en flyttning ska gå till på eller vilken flyttväg som ska väljas. I dagsläget är emellertid utrymmet för att utnyttja denna anpassningskapacitet och flexibilitet starkt begränsad till följd av minskade markarealer utifrån kraftigt ökat tryck från övrig markanvändning. Detta är något som framgår särskilt tydligt vid en sammanvägning av kumulativa effekter. Som upplysts i målet förekommer flera befintliga och flera tillståndsgivna vindkraftparker inom samebyarnas vinterbetesmarker respektive betesområde (och fler ligger för provning) som redan medfört negativa konsekvenser för renskötelsen. Därtill pågår annan verksamhet inom samebyarnas område såsom skogsbruk och gruvnäring som också försvårar bedrivandet av renskötsel. Den huvudsakliga effekten av en vindkraft-etablering är renarnas undvikelse som främst resulterar i betesbortfall, minskad betesro, spridning av renhjord, förändrade beteendemönster och minskad flexibilitet. Detta leder i sin tur till bland annat ökad arbetsbelastning, psykisk och fysisk stress samt påverkan på relationer till grannsamebyar. Konsekvenserna är långtgående och påverkar även kommande generationer. Samebyarnas egna erfarenheter och renskötarnas kunskap om tidigare vindkraftverks negativa påverkan på renskötelsen tillsammans med tillgänglig forskning ger stöd för att ansökta etablering riskerar att påtagligt försvåra renskötelsens bedrivande. De kumulativa effekterna från den ansökta vindkraftparken tillsammans med de redan beviljade och befintliga vindkraftsetableringarna samt annan verksamhet inom samebyarnas område innebär att risken för ett påtagligt försvårande ökar markant. Den ökade risken kvarstår även om man inte skulle beakta ännu icke-tillståndsgivna vindkraftsetableringar i denna bedömning.

Det är vanskligt att göra den uppdelning i lokal och regional nivå som gjorts i prövningen. Det område som berörs av aktuell ansökan och hur det påverkas vid en tillståndsgivning kan inte betraktas eller bedömas isolerat från samebyns övriga betesområde utan måste betraktas utifrån ett helhetsperspektiv över samebyns markanvändning. Renskötsel bedrivs över stora ytor där förhållandena inom ett visst geografiskt avgränsat område påverkar förutsättningarna för renbete och rörelsemönster i ett större sammanhang. Den fragmentering som landskapet genomgår, och som en etablering enligt ansökan skulle förvärra, gör det svårare att hitta och peka ut de värdefulla områden som kan garantera renskötselns fortsatta bedrivande. Alla kvarvarande refuger där renskötsel fortfarande är möjlig att bedriva, inte minst vinterbetesland som är extra känsliga för negativ påverkan från exploateringsverksamhet, har därför generellt sett ett högt värde för renskötsel.

Energimyndigheten har i anförut i huvudsak följande:

Energimyndigheten är ansvarig för att ange riksintressen för energiproduktion och energidistribution samt bevaka utvecklingen av hushållningen med mark- och vattenområden avseende detta. Myndigheten vill lyfta fram vikten av att möjliggöra en resurseffektiv utbyggnad av förnybar energiproduktion. Detta med hänsyn tagen till Sveriges mål om ett till 100 % förnybart elsystem till 2040. En ökad elproduktion från förnybara energikällor är därför ett nationellt intresse som måste få tillgång till mark- och vattenområden. I de av Energimyndigheten utpekade riksintresseområdena för vindbruk finns det särskilt gynnsamma vindförhållanden och områdena har utsetts i syfte att bidra till Sveriges förnybara energiomställning på ett sätt som minimerar intressekonflikter vad gäller markanvändning. Därför ser Energimyndigheten positivt på utbyggnader av vindkraft inom riksintresseområden för vindbruk såsom det föreslagna vindkraftprojektet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har tagit del av den muntliga bevisning som togs upp i målet vid mark- och miljödomstolen i de delar som har åberopats här samt även hållit sammanträde i målet.

Vid sammanträdet hölls på begäran av samebyarna kompletterande förhör med Jonas Stinnerbom och Jon Mikael Labba samt förhör med Marita Stinnerbom, Marianne Gråik och Anna Skarin.

Parterna har åberopat omfattande skriftlig bevisning.

Det som kan prövas i detta mål är den ansökan som bolaget har gjort och som underinstanserna har prövat och som mark- och miljödomstolen har avslagit helt. Bolaget är den enda part som har överklagat mark- och miljödomstolens dom. Föreningen Svenskt Landskapskydd m.fl. har i sin svarsskrivelse framställt ett antal yrkanden, varav en del avser andra vindkraftsanläggningar och även begärt att Justitiekanslern ska informeras om att systemfel föreligger vid prövningen av vindkraft. Eftersom dessa yrkanden ligger utanför prövningsramen i detta mål ska de redan av det skälet lämnas utan avseende. Det finns inte anledning att meddela ett formellt avvisningsbeslut.

Bolaget har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa Miljöprövningsdelegationens beslut att ge tillstånd för yrkade vindkraftverk i delområdena Fjällberg och Sandsjö östra, totalt 25 vindkraftverk, och även ge tillstånd för yrkade vindkraftverk i delområdena Hemberget och Sandsjö västra. Ansökan avseende dessa delar har avslagits av både Miljöprövningsdelegationen och mark- och miljödomstolen. Bolaget har justerat yrkandet genom att minska antalet verk i delområdet Hemberget med fyra vindkraftverk som hade planerats i den sydligaste delen av området, så att yrkandet i det området numera avser nio vindkraft. Bolaget har som tidigare yrkat tillstånd för tio vindkraftverk i området Sandsjö västra. Mark- och miljööverdomstolen behandlar till att börja med yrkandet avseende delområdena Hemberget och Sandsjö västra.

Som angetts i Miljöprövningsdelegationens beslut är det endast en liten del av Hemberget som är utpekade som riksintresse för vindbruk medan hälften av de vindkraftverk som planeras inom Sandsjö västra finns i ett område som utpekats som riksintresse för vindbruk. Båda delområdena är delvis utpekade som riksintresse för naturvård. Utredningen visar att det inom dessa delområden finns höga till mycket höga naturvärden och de ingår i de prioriterade skogliga värdestrakterna.

Vidare ligger ett kärnområde av riksintresse för rennäringen söder om och relativt nära de aktuella delområdena. Vilhelmina norra sameby använder frekvent området i dalgången i söder. Där finns flyttleder och ett trivselland samt ett par hagar/ lossningsplatser och en grupp inom Vilhelmina norra sameby utnyttjar området som förvinterbetesland under november–januari varje år. Det har också anförts att samebyn, efter att Stor-Rotlidens vindkraftpark har byggts, i stället för det området använder detta område i större utsträckning.

Bolaget har som angetts i Mark- och miljööverdomstolen justerat yrkandet avseende antalet verk som planeras i delområdet Hemberget genom att ta bort de fyra verk som planerats längst söderut vid Ormberget. Yrkandet omfattar nu nio verk som alla planeras i norra delen av området vid Hemberget. Bolaget har anført att detta ytterligare ökar avståndet till riksintresseområdet för rennäringen. Bolaget har också anført att den placering som yrkas för vindkraftverken inte som påstås kommer att medföra ytterligare habitatsförluster, fragmentering och barriäreffekter och att hänsyn även har tagits till kommande reservatsbildning.

Mark- och miljööverdomstolen delar Miljöprövningsdelegationens och länsstyrelsens bedömning att etablering av vindkraftparken i dessa delområden skulle innebära att området för riksintresse för naturvård skulle förlora sin vildmarks karaktär och möjligheten för området att fungera som en grön spridningskorridor skulle minska. Det som bolaget har anført i Mark- och miljööverdomstolen ändrar inte denna bedömning. Då det gäller påverkan på rennäringen konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att båda vindkraftparkerna ligger relativt nära de utpekade riksintresseområdena. Vilhelmina norra sameby har också redovisat hur områdets betydelse, både som

vandringsled och som förvinterland, har ökat till följd av de negativa effekterna av Stor-Rotlidens vindkraftpark. Vidare är de geografiska förutsättningarna, med vindkraftverken placerade i vandringsledens förlängning då den passerar en trång dalgång, sådana att de riskerar att förstärka en undvikelseffekt och leda till minskad betesro. Sammantaget bedömer Mark- och miljööverdomstolen att det finns risk för att rennäringens intresset kan påverkas på ett oacceptabelt sätt. Mark- och miljööverdomstolen delar således den bedömning som underinstanserna har gjort att lokalisering av vindkraftverk i delområdena Hemberget och Sandsjö västra är olämplig. Den minskning av ansökan med fyra vindkraftverk i området Hemberget som gjorts i Mark- och miljööverdomstolen leder inte till någon annan bedömning. Riksintresset för naturvård tillsammans med riksintresset för rennäringen ska i detta fall ges företräde framför riksintresset för vindbruk. Överklagandet ska därför avslås avseende dessa områden.

När det gäller delområdena Fjällberg och Sandsjö östra gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning: Som framgår av Miljöprövningsdelegationens beslut kommer 12 av de 14 planerade verken i delområdet Fjällberg att placeras i ett område som är utpekad som riksintresse för vindbruk och inom delområdet Sandsjö östra avses ca tre fjärdedelar av de ansökta verken placeras i ett område som är utpekad som riksintresse för vindbruk.

Mark- och miljödomstolen har angett att den delar Miljöprövningsdelegationens bedömning att områdena Fjällberg och Sandsjö östra torde vara lämpliga för vindkraft om inte den kumulativa påverkan som beviljade och sökta vindkraftparker innebär, tillsammans med denna nu ansökta, skulle riskera att påtagligt försvåra möjligheten att bedriva rennäring. Därför har ansökan avslagits även för dessa områden.

När det gäller områdets lämplighet för vindkraft i förhållande till andra motstående intressen än rennäringen, delar Mark- och miljööverdomstolen den bedömning som underinstanserna har gjort. För verksamhetsområdet Fjällberg gäller riksintresse naturvård endast för en liten del av verksamhetsområdet och för en mindre del utanför området. En marginell del av Sandsjö östras verksamhetsområde ligger inom riksintresse naturvård. Riksintresset vindbruk bör därför ges företräde.

Avseende det motstående intresset rennäringen kan konstateras att båda områdena Fjällberg och Sandsjö östra, i motsats till delområdena Hemberget och Sandsjö västra, ligger på relativt långt avstånd från områden som är utpekade som riksintresse för rennäringen. Mark- och miljööverdomstolen anser, i likhet med länsstyrelsen, att vid bedömningen av kumulativa effekter bör parker som ännu endast är planerade inte beaktas. I stället måste kumulativa effekter bedömas från den tillkommande verksamheten, pågående markanvändning och exploateringar, avslutade men inte efterbehandlade verksamheter samt tillståndsgivna men ännu inte startade verksamheter. Länsstyrelsen har anfört att det finns ett flertal ansökta vindkraftparker längs Stöttingfjället som nu hanteras i Mark- och miljööverdomstolen och har angett Hornmyran (mål nr M 6328-16) Pauträsk (mål nr M 6860-17) och Norrbäck (mål nr 6974-17). Länsstyrelsen anser att om en eller flera av dessa parker beviljas måste det beaktas i bedömningen av den kumulativa påverkan.

Beträffande de ansökta vindkraftparker som länsstyrelsen nämner kan konstateras att det endast är den som avser Hornmyran (mål nr M 6328-16) som är avgjort. Mark- och miljööverdomstolen har i det målet fastställt underinstansernas tillstånd till att uppföra maximalt nio vindkraftverk och endast ändrat vissa villkor. Hornmyran ligger öster om Fjällberg. De två andra målen är ännu inte avgjorda.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer, i motsats till mark- och miljödomstolen, att ett bifall till de ansökta vindkraftverken i delområdena Fjällberg och Sandsjö östra inte skulle medföra sådana kumulativa effekter att de riskerar att påtagligt försvåra möjligheterna att bedriva rennäring. Det har av den bevisning som har åberopats av samebyarna, framför allt genom förhöret med Anna Skarin och den av henne m.fl. 2016 författade rapporten Renar och vindkraft II, framgått att studier vid vindkraftparker visat att renar påverkas av vindkraftverk och att effekter har setts på 3–5 kilometers avstånd från vindkraftverken. Exakt på hur långt avstånd renarna påverkas beror på förutsättningarna i respektive område. Beteendeförändringarna blir tydligare när parkerna är centralt belägna inom ett betesområde. Exempel på detta är kalvningslandet i Malå där renarna minskade sin användning av områden inom 5 km från parkerna med 16-20 % eller i vinterbeteslandet på Gabrielsberget där renarna

undvek parken inom 3 km. Även kring Stor-Rotlidens vindkraftpark, som ligger i utkanten av huvudbetesområdet, påverkades renarnas val av betesområde men där var effekterna inte lika tydliga. Samebyn har visat att området i och för sig har lämpliga förutsättningar för rennäring. Det har dock inte framkommit i målet att delområdena Fjällberg och Sandsjö östra har nyttjats på ett sådant sätt att en vindkraftsetablering där skulle påtagligt försvåra rennäringens bedrivande. Vad samebyarna har anfört om betydelsen av att ha tillgång till orörda markområden eftersom betesbehovet varierar mellan olika år leder inte till någon annan bedömning. Området är som angetts tidigare till stor del utpekade som riksintresse för vindkraft vilket bör ges företräde även i förhållande till rennäringen.

Den aktuella ansökan är inte utformad som en boxmodell med öppen placering på det sätt som har underkänts av Mark- och miljööverdomstolen i målen MÖD 2017:27 och MÖD 2018:19. I Miljöprövningsdelegationens beslut har angetts att vindkraftverken ska placeras inom en radie av 100 meter från respektive turbinposition angivna i bilaga 2 till beslutet. Därmed finns det inget hinder mot att bevilja ansökan om uppförande och drift av maximalt 25 vindkraftverk, varav maximalt 14 vindkraftverk i delområdet Fjällberg och maximalt 11 vindkraftverk i delområdet Sandsjö östra i enlighet med Miljöprövningsdelegationens beslut. De invändningar och synpunkter som har framförts av Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl. leder inte till någon annan bedömning.

När det gäller de villkor som har fastställts i beslutet har bolaget yrkat att tillsynsmyndigheten ska ges rätt att medge avsteg från kravet i villkor 8, att vindkraftverken ska stängas av vid svag medelvindhastighet nattetid under tiden 15 juli–30 september till skydd för fladdermöss. Yrkandet har tillstyrkts av länsstyrelsen. Även om förutsättningarna för fladdermöss inte är så gynnsamma i denna del av landet har villkoret satts med tillämpning av försiktighetsprincipen då det inte finns någon fladdermusinventering för området. Mark- och miljööverdomstolen bedömer, i likhet med länsstyrelsen, att det är lämpligt att tillsynsmyndigheten ges möjlighet att medge avsteg om det finns skäl för det utifrån vad som framkommer om förekomst av fladdermöss. Yrkandet ska därför bifallas och villkor 8 ska få den lydelse som framgår av domslutet.

Bolaget har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva tredje strecksatsen i villkor 14 i Miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut, som innebär att bolaget ska inhämta medgivande från berörd sameby om anläggningsarbeten av omfattande karaktär planeras att genomföras under perioden 1 oktober till den 30 april. Bolaget har anfört att villkoret i praktiken innebär att inga anläggningsarbeten kan utföras under sju månader varje år utan medgivande från samebyn. Detta medför att alla arbeten måste planeras till sommarmånaderna, vilket med hänsyn till tjällossningen innebär att bolaget endast garanteras en fyra månader lång byggperiod per säsong. Det skulle enligt bolaget i praktiken innebära att samebyn ges vetorätt mot projektets genomförande.

Samebyarna får uppfattas ha motsatt sig ändring av villkoret. Länsstyrelsen har även motsatt sig bolagets yrkande att tredje strecksatsen i villkoret ska upphävas men angett att villkoret kan behöva förtydligas med hur länge de omfattande anläggningsarbetena kan stoppas.

Mark- och miljööverdomstolen har i det tidigare nämnda målet M 6328-16, som gällde överprövning av den av Miljöprövningsdelegationen åberopade domen i mål M 1422-14 från mark- och miljödomstolen, tagit ställning till ett likalydande villkor. Där hade bolaget yrkat bl.a. att stoppen skulle begränsas till ett eller två dygn. I det målet angav Mark- och miljööverdomstolen att så korta stopp som yrkades var helt otillräckliga men konstaterade också att tidsplanen för anläggningsarbeten bestäms lång tid före vinterbetessäsongen då samebyn inte kan veta hur betessituationen kommer att vara kommande vinter. Med hänsyn till att samebyn i det målet hade anfört att aktuellt område var särskilt viktigt som samlingsplats och vinterbetesmark under vårvintern, kortades perioden då medgivande skulle inhämtas för att anläggningsarbetena inte skulle sträcka sig över ett flertal år och perioden bestämdes då till 15 december – 30 april. I detta mål har framkommit att ett kärnområde av riksintresse för rennäringen, som ligger ett flertal kilometer från områdena Fjällberg och Sandsjö östra, används som förvinterbetesland under framför allt november–januari varje år. Eftersom utredningen i målet visar att det är särskilt under anläggningsarbeten som renarna kan störas bör berörd sameby ges möjlighet att påverka när arbetena sker.

Därför bör inte yrkandet att tredje strecksatsen helt ska tas bort bifallas. Med hänsyn till vad som framkommit om när området framför allt används för rennäring bör i detta fall överklagandet bifallas till viss del. Perioden då medgivande från berörd sameby ska inhämtas för anläggningsarbeten av omfattande karaktär ska bestämmas till 1 november – 30 april och utformas på det sätt som framgår av domslutet. Då tillgodoses samebyarnas behov samtidigt som bolaget får en något längre period under vilken anläggningsarbeten kan genomföras. Detta bör underlätta att anläggningsfasen, som bolaget angett, bara behöver löpa över två vinterbetessäsonger. Både bolaget och samebyn ges därmed möjligheter att planera sina respektive verksamheter med godtagbar framförhållning.

Slutligen har Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl., för det fall att tillstånd ges, begärt att vissa specificerade villkor ska skrivas in i tillståndet. Som framgått tidigare har detta framställts i svarsinlagan. Eftersom ett liknande yrkade framställdes i mark- och miljödomstolen där de var klagande, och de med hänsyn till utgången där inte kunde överklaga hit, bör yrkandet tas upp till prövning. Det har emellertid inte framkommit något skäl för att bifalla yrkandet. Det ska därför avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Per Sundberg och Roger Wikström, referent, tekniska rådet Mikael Schultz samt hovrättsrådet Ulf Wickström.

Föredragande har varit Liselotte Haraldsson.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2017-09-25
meddelad i
Umeå

Mål nr M 1690-16

I. KLAGANDE OCH MOTPART

Å ena sidan

Vindkraft i Fjällberg AB, c/o NV Nordisk Vindkraft AB, Lilla Bommen,
411 04 Göteborg

Ombud: advokat Martin Johansson, Box 4291, 203 14 Malmö

Å andra sidan

1. Vilhelmina norra sameby, c/o Jonas Stinnerbom, Slingan 45, 923 94 Dikanäs
2. Föreningen Svenskt Landskapsskydd, c/o Simon Rudin, Nyby 133,
921 99 Lycksele
3. Kent Nordin, Brattforsvägen 3, 921 36 Lycksele
4. Tore Nordin, Vitervägen 1 A, 921 34 Lycksele
5. Anders Franklin, Gnejsvägen 1, 921 37 Lycksele
6. E B, Myrträsk 12 921 93 Lycksele
7. Malin Schedin, Främmerbilla 223, 893 94 Överhörnäs
8. Conny Oskarsson, Stallvägen 8, 921 41 Lycksele
9. Tore Nilsson, Timmervägen 60 H, 921 33 Lycksele
10. Susann Nilsson, Timmervägen 60 H, 921 33 Lycksele
11. Jan Nilsson, Ledningsmark 222, 921 93 Lycksele
12. A F, Ledningsmark 222, 921 93 Lycksele
13. Sune Karlsson, Kroksjö 128, 921 93 Lycksele
14. Katarina Karlsson, Kroksjö 128, 921 93 Lycksele
15. K B, Timmervägen 60 B, 921 33 Lycksele
16. M-B B, Bratten 35, 921 93 Lycksele
17. T B, Obbolavägen 8, 913 42 Obbola
18. Marga Lindgren, Vilhelminavägen 12, 921 34 Lycksele
19. Jan Schedin, Främmerbilla 223, 894 93 Överhörnäs

Ombud för 2-14: Simon Rudin

II. MOTPARTER

1. Länsstyrelsen i Västerbottens län, 901 86 Umeå
2. Vapstens Sameby, Box 107, 920 64 Tärnaby

ÖVERKLAGAT BESLUT

Beslut av Länsstyrelsen i Västerbottens län den 23 juni 2016 i ärende
nr 551-1796-2013, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till uppförande och drift av vindkraft vid Fjällberg, Lycksele och Åsele
kommuner

Dok.Id 270957

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: umea.tingsratt@dom.se www.domstol.se	090-77 18 30	måndag – fredag 09:00-12:00 13:00-15:00

MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avvisar Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl:s yrkande om att mark- och miljödomstolen ska döma bolaget och bolaget närstående personer till näringsförbud inom Lycksele kommun.
 2. Mark- och miljödomstolen upphäver miljöprövningsdelegationens beslut den 23 juni 2016 i ärende nr 551-1796-2013, och avslår Vindkraft i Fjällberg AB ansökan.
-

BAKGRUND

Vindkraft i Fjällberg AB (bolaget) har hos Miljöprövningsdelegationen i Västerbottens län (MPD) ansökt om tillstånd för etablering av gruppstationer för vindkraft i Åsele och Lycksele kommun. MPD har genom det överklagande beslutet lämnat tillstånd för uppförande och drift av gruppstationer för vindkraft på fastigheterna Sandsjö 1:6, 2:6 och 3:3 och Lillögda 3:1 i Åsele kommun samt Fjällberg 1:1, Myrträsk 1:2 och 1:3, Ledningsvall 1:13 och 1:22, Åttonträsk 1:25, 1:36, 1:45, 2:8 och 3:1 i Lycksele kommun.

Bolagets ansökan omfattade 48 vindkraftverk med en totalhöjd på högst 200 meter på fyra delområden, Hemberget, Fjällberg, Sandsjön västra samt Sandsjön östra. MPD gav tillstånd till 25 vindkraftverk och tillhörande anläggningar inom områdena Fjällberg och Sandsjön östra men avslag etablering inom områdena Hemberget och Sandsjön västra. MPD avslag även bolagets yrkande om verkställighetsförordnande. Det meddelade tillståndet gäller 35 år och har förenats med 14 villkor.

Beslutet har överklagats av bolaget liksom av Vilhelmina norra sameby, Föreningen Svenskt Landskapsskydd samt ett antal fastighetsägare och boende i området. Även Vapstens sameby har överklagat beslutet. Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) avvisade dock Vapstens samebys överklagande såsom för sent inkommet i beslut den 1 september 2016. Sedan Vapstens sameby överklagat länsstyrelsens avvisningsbeslut avslag mark- och miljödomstolen överklagandet i dom den 8 november 2016 i mål nr 2045-16.

Mark- och miljödomstolen höll sammanträde och syn i målet den 19-21 juni 2017.

YRKANDEN M.M.

Bolaget har yrkat att mark- miljödomstolen

- 1) bifaller tillståndsansökan såvitt avser delområdena Hemberget och Sandsjön västra, i enlighet med bolagets justerade yrkande i yttrandet den 23 oktober 2014, så att tillståndet därigenom omfattar totalt 48 vindkraftverk,

- 2) i tillägg till vad som föreskrivs i villkor 8 överlåter åt tillsynsmyndigheten att medge avsteg från kravet på tillfällig avsägning för enskilda vindkraftverk eller delområden; samt
- 3) upphäver tredje strecksatsen i villkor 14.

Vilhelmina norra sameby har yrkat att mark- och miljödomstolen ska undanröja MPD:s beslut om tillstånd att tillåta en gruppstation av vindkraftverk på de i målet berörda fastigheterna.

För det fall domstolen inte upphäver MPD:s beslut och/eller bifaller bolagets överklagande har samebyn i andra hand yrkat att villkoret rörande renäring (villkor 14) utformas enligt följande:

Bolaget ska i samråd med Vilhelmina norra sameby och Vapstens sameby vidta och bekosta lämpliga skyddsåtgärder för att minska konsekvenserna för rennäringen.

Bolaget ska därför inför och under anläggningsfasen:

- vidta och bekosta skäligen åtgärder för att verksamheten inte påtagligt ska försvåra bedrivandet av rennäringen under period då vinterbete pågår,
- samråda med samebyarna om tidsplanen för anläggningsarbetena, båda i god tid inför arbetena och vid förändringar under byggskedet, för att eventuell störning för rennäringen ska bli så liten som möjligt,
- samråda med samebyarna i samband med utformningen av anläggningen och under byggskedet för att markskador och eventuell störning för rennäringen ska bli så liten som möjligt t.ex. vid utformningen av vägar, ledningsdragningar och hantering av markskikt,
- bereda tillsynsmyndigheten tillfälle att delta i samråden, inom två veckor från avslutat samråd till tillsynsmyndigheten inge ett av båda parter underskrivet protokoll från genomfört samråd och i samband med att tidsplanen fastställs för anläggningsarbeten av omfattande karaktär – såsom anläggande av vägar, sprängning eller transport och uppförande av vindkraftstorn och turbiner – ska, för det fall dessa åtgärder planeras att genomföras under

perioden den 1 oktober till den 30 april, medgivande inhämtas från berörda samebyar för denna period.

Bolaget ska vidare under driftfasen:

- årligen, inför tid på året då renar får vistas i området, bjuda in samebyarna till samråd för ömsesidig information som kan vara av vikt för att undvika störningar för renskötseln i området samt,
- vidta och bekosta skäligen åtgärder för att verksamheten inte påtagligt ska försvåra bedrivandet av rennäringen under period då vinterbete pågår.

Samebyn har slutligen yrkat att tillsynsmyndigheten också ska bemyndigas att med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken meddela ytterligare villkor rörande åtgärder för att minska konsekvenserna för rennäringen, såväl under anläggnings-tiden som under drifttiden.

Länsstyrelsen har motsatt sig bifall till bolagets yrkade att mark- och miljödomstolen ska bifalla tillståndsansökan för områdena Sandsjön västra och Hemberget, så att tillstånd därmed skulle omfatta 48 vindkraftverk.

Länsstyrelsen har tillstyrkt bolagets yrkande om att tillsynsmyndigheten ska få medge avsteg från tillfälliga avstängningar för enskilda verk eller delområden. Länsstyrelsen har motsatt sig bolagets yrkande att tredje strecksatsen i villkor 14 upphävs men anför att den kan tänka sig att domstolen anger en maxtid för vilket arbetet kan stoppas.

Länsstyrelsen har vidare motsatt sig Vilhelmina norra samebys yrkande om att domstolen ska upphäva MPD:s beslut om tillstånd till 25 vindkraftverk inom områdena Fjällberg och Sandsjön östra. Länsstyrelsen har även motsatt sig samebyns yrkande om ytterligare villkor kopplat till rennäringen samt samebyns yrkande om delegation till tillsynsmyndigheten gällande möjligheten att fastställa ytterligare villkor kopplat till rennäringen.

Föreningen Svenskt Landskapsskydd, Kent Nordin, Tore Nordin, Anders Franklin, E B, Malin Schedin, Conny Oskarsson, Tore Nilsson, Susann Nilsson, Jan Nilsson, A F, Sune Karlsson och Katarina Karlsson (Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl.) har yrkat att mark och miljödomstolens ska upphäva MPD:s beslut om tillstånd till 25 vindkraftverk inom områdena Fjällberg och Sandsjön östra. De har vidare yrkat att domstolen, med stöd i lagen om näringsförbud, dömer bolaget och till bolaget närstående personer till näringsförbud inom Lycksele kommun eftersom bolaget bedriver ekonomisk brottslighet, korruption, svindleri, sabotage, trolöshet mot huvudman och ofredande inom kommunen.

För det fall domstolen inte upphäver MPD:s beslut och/eller bifaller bolagets överklagande har de yrkat att tillståndet förenas med följande villkor.

- Tillståndet får inte användas när civilrättsliga frågor inte ingår i prövningen av vindkraftverk i Sverige. För det fall bolaget avser att använda tillståndet ska bolaget först kalla alla berörda markägare till prövning i behörig domstol för att kontrollera om tillståndet över huvud taget får användas.

E B, T B Malin Schedin, Jan Schedin, K B, Marga Lindgren, M-B B , Sune Karlsson, Katarina Karlsson (E B m.fl.) har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut om tillstånd till 25 vindkraftverk inom områdena Fjällberg och Sandsjön östra.

Bolaget har motsatt sig övriga parter yrkanden.

VAD PARTERNA HAR ANFÖRT I DOMSTOLEN

Bolaget har anfört i huvudsak följande

Hemberget och Sandsjön västra

Bolaget kan konstatera att de skäl som MPD åberopat till stöd för avslaget beträffande Hemberget och Sandsjön västra grundas på missvisande och delvis fel-

aktiga påståenden om de faktiska förhållandena. MPD har bl.a. anfört att delområdena Hemberget och Sandsjön västra berörs av utpekad riksintresse för naturvård. MPD har dock inte nämnt att samtliga verkspositioner i dessa delområden, med ett undantag, är lokaliserade utanför de utpekade riksintresseområdena för naturvård. Placeringen av en verksposition inom riksintresseområdena har motiverats av att genomförda utredningar visat att placeringen inte ianspråktagit några värdekärnor för riksintresset eller andra höga naturvärden, samt att placeringen inte bedöms bidra till någon ytterligare fragmenteringen av värdekärnorna.

MPD har vidare anfört att delområdena ligger inom den prioriterade värdetrakten Stöttingfjället. Det är visserligen riktigt att områdena ligger innanför den yttre gräns för värdetrakten som länsstyrelsen har angett i sitt källmaterial, men verkspositionerna, preliminär vägdragning och annan infrastruktur är utformade på så sätt att ingrepp i värdekärnorna, med några ytterst få undantag, undviks. Undantagen avser områden som antingen redan är avverkade eller är avverkningsanmälda.

Därtill har MPD felaktigt påstått att verksamheten ianspråkar områden som är föremål för en pågående reservatbildning (Börtingsberget). Det anförs i beslutet att MPD ”noterar att bolaget sedan samrådsfasen varit medvetna om reservatbildningen men ändå ansökt om verksamhet inom det blivande reservatet.” I själva verket har bolaget i en komplettering den 23 oktober 2014 justerat ansökan på så sätt att delområdet Sandsjön västra endast omfattar uppförande av vindkraftverk öster om området för den pågående reservatbildningsprocessen. Verksamhetsområdena berör inte heller de områden som omfattas av länsstyrelsens reservatbildningsbeslut för Stöttingfjället (Gransjömyrarna) respektive Svanaträskmyran).

Mest förvånande är emellertid att MPD över huvud taget inte kommenterar den utförliga analys av potentiella barriäreffekter i skogliga värdetrakter som Ecom har genomfört och som tillkom efter MPD:s föreläggande om sådana utredningar. På grundval av Ecoms slutsatser och rekommendationer valde bolaget att reducera antalet vindkraftverk från 60 till 48 stycken, huvudsakligen i delområdet Sandsjön västra varigenom vindkraftverken söder om Börtingsberget utgick. De kvarva-

rande tio verken inom Sandsjön västra är placerade på mark som inte har utpekats som skogliga värdekärnor och där befintliga naturvärden saknas. De mindre värdekärnorna i närheten ligger relativt isolerat vilket enligt Ecocoms analys tyder på låg konnektivitet. Skogen i området är dessutom avverkad eller avverkningsanmäld. Vad gäller Hemberget har Ecocom konstaterat att det förvisso föreligger två värdekärnor inom området. Även detta område är dock avverkat eller avverkningsanmält och de två värdekärnorna har låg konnektivitet. Utifrån dessa förutsättningar bedömer Ecocom att den ansökta etableringen inte kommer att ha någon negativ påverkan på befintliga naturvärden eller påverka möjligheterna till framtida naturvärden. Bolaget hänvisar vidare till kompletteringen den 23 oktober 2014 respektive yttrandet den 15 januari 2016.

I MPD:s beslutsskäl anförs, tvärtemot Ecocoms slutsatser, att etableringen ”kommer att innebära ytterligare habitatsförluster, fragmentering och barriäreffekter inom och mellan värdestrakterna.” Bolaget kan inte finna något stöd för denna slutsats i de utredningar som redovisats i prövningsärendet. MPD synes alltså ignorera resultaten av genomförda utredningar till förmån för vad som framstår som antaganden.

MPD:s sammanfattande bedömning avseende Hemberget och Sandsjön västra, att ”etableringen skulle innebära att riksintresset för naturvård förlorar sin vildmarks-karaktär” och att ”möjligheten för gröna spridningskorridorer minskar om det fragmenteras av etablering av vägar och vindkraftverk” saknar alltså grund och motbevisas därtill av utredning i ärendet. Ecocoms analys visar att verksamheten inte får någon betydelse för spridningskorridorerna och möjligheten att på sikt utveckla naturvärdena. Att området skulle ha en särskild ”vildmarks-karaktär” stämmer inte överens med det faktum att betydande arealer inom och runtomkring samtliga delområden är antingen avverkade eller avverkningsanmälda. Delområdena saknar alltså mer sammanhängande orörd natur som utvecklats utan större mänsklig påverkan som skulle kunna beskrivas som vildmarks-karaktär.

Det egentliga skälet till länsstyrelsens avslagsbeslut är inte verksamhetens faktiska påverkan på naturvärdena utan en generell inställning från länsstyrelsen att inte vilja

tillåta vindkraftetableringar inom de områden som länsstyrelsen utpekat som prioriterade värdeetrakter. MPD ställer sig på sid 10 i beslutet bakom detta ställningstagande: ”Miljöprövningsdelegationens allmänna inställning är att etablering av vindkraft inom prioriterade värdeetrakter inte är lämpligt.” Detta, helt generella, ställningstagande har MPD märkligt nog motiverat genom att hänvisa till mark- och miljödomstolens dom i mål M 11588-14 (Blakliden). I avgörandet slår mark- och miljödomstolen fast att ”klassificeringen av områden som värdeetrakter med värdekärnor inte är att jämföra med ett områdesskydd och kan inte i sig utgöra skäl för att avslå en ansökan om tillstånd. Mark- och miljödomstolen klargör att utpekandet av värdeetrakter ska utgöra en faktor i lokaliseringsbedömningen som ska ses tillsammans med övrig utredning, men som inte självständigt får utgöra grund för avslag.

Bolaget är däremot helt enig med länsstyrelsen i att det är angeläget att en etablering av vindkraft i det aktuella området inte hindrar ambitionerna att på sikt utveckla naturvärdena inom den prioriterade värdeetrakten. Projektet har därför anpassats till dessa förutsättningar. De ursprungliga planerna innefattade ytterligare ett delområde västerut, Svartliden, samt en etablering mellan delområdena Fjällberg och Hemberget. Bolaget valde dock att inte ansöka om tillstånd för dessa etableringar. Efter att tillståndsansökan gavs in har projektet ytterligare reducerats från 60 till 48 vindkraftverk, främst genom en väsentlig reduktion av delområdet Sandsjön västra. Med denna omfattning och utformning finns förutsättningar för ett väsentligt tillskott av produktion av förnybar el samtidigt som naturvärdena kan fortsätta att utvecklas i enlighet med länsstyrelsens ambitioner. En sådan samexistens mellan naturvårds – respektive exploateringsintresset är i enlighet med förarbetena till 3 kap § 1 miljöbalken.

MPD har i sitt beslut anfört att det inte är länsstyrelsen som har tagit fram den landskapsanalys som bolaget hänvisat till eller stått för slutsatsen att Stöttingfjället är tåligt för vindkraftetableringar. Bolaget kan dock notera att analysen har genomförts som en del i länsstyrelsens projekt ”Vindbruk i Västerbotten”, på uppdrag av länsstyrelsen. Landskapsanalysen och landskapskaraktäriseringen finns bilagda till läns-

styrelsens slutrapport från år 2011. Länsstyrelsen anger i sin slutrapport att analyserna ”med all säkerhet kommer att användas av projektets målgrupper som underlag när lokaliseringar av nya vindkraftsanläggningar är aktuella (sid 26). Bolaget är väl medvetet om att rapporten är några år gammal och att vissa omständigheter kan ha förändrats sedan rapportens tillkomst, men anser det självklart att länsstyrelsen genom formuleringarna i slutrapporten ställt sig bakom slutsatsen att Stöttingfjället är tåligt för vindbruk utifrån landskapsbildssynpunkt.

Renskötsel

Vad gäller verksamhetens påverkan på rennäringsmenar MPD att det finns en uppenbar risk för att etablering av vindkraft kommer att påtagligt påverka riksintresset för rennäringsmed anledning av den undvikelsezon som konstaterats i kontrollprogrammet för Gabrielsberget. Bolaget har således svårt att se hur resultaten från Gabrielsberget skulle kunna tas till intäkt för en sådan slutsats. Förhållandena vid Gabrielsberget är inte på något sätt överförbara på förhållandena vid Fjällberg, bland annat eftersom Gabrielsberget till skillnad från Fjällberg är ett område dit renskötare aktivt för sina renar för vinterbete. Vidare, som länsstyrelsen själv konstaterar, har en undvikelsezon vid undersökningarna på Gabrielsberget ansetts vara ca tre kilometer från mittpunkten av vindkraftsparken. Avståndet räknat från närmaste mittpunkt understiger därmed väsentligt tre kilometer. Begreppet ”undvikelsezon” innebär inte heller att renbete omöjliggjorts inom en sådan zon, utan endast att renarna uppvisar mindre grad av betesro. Vidare kan konstateras att avståndet mellan gränsen för riksintresseområdet för rennäringsmenar och närmaste vindkraftverk (södra delen av Hemberget) är mer än två kilometer. Endast ett fåtal vindkraftverk ligger mindre än tre kilometer från riksintresseområdets gräns, se bilaga 2 till bolagets yttrande den 15 januari 2016. Resultaten från Gabrielsberget ger således över huvud taget inte något stöd för påståendet att vindkraftverken i någon grad skulle komma att påverka riksintresseområdet för rennäringsmenar utan visar snarare att en eventuell undvikelsezon inte sammanfaller med riksintresseområdet. Bolaget hänvisar till yttranden den 15 januari 2016 (avsnitt 5) samt ingiven rennäringsanalys.

MPD:s ställningstagande i lokaliseringsfrågan grundas alltså inte på hänsynen till de motstående intressena utan på en generell uppfattning om att vindkraft inte ska förekomma inom Stöttingfjället. MPD tar sig därmed friheten att bestämma över markanvändningen i området i strid med Åsele kommuns ställningstagande. Bolaget erinrar om att Hemberget är utpekats som lämpligt för vindkraft i Åsele kommuns översiktsplan och att kommunfullmäktige har tillstyrkt etablering av vindkraft i båda delområdena.

Av den rennäringensanalys som bolaget låtit genomföra framgår att projektområdet nyttjas för renbete i mycket liten utsträckning. Området används främst vid extrema vädersituationer då betet inte är åtkomligt i dalgångarna. Det senaste tillfället då projektområdet nyttjades var vintern 2007-2008. Att renar i så begränsad omfattning styrs till området beror också på det faktum att området ligger mellan två samebyars områden, vilket innebär en risk för att renhjordar sammanblandas. En ytterligare anledning är att skogsbruket fragmenterat markerna. Vidare vill bolaget påminna om att projektområdets delområden ligger helt utanför områden som är av riksintresse för rennäring, men däremot till större delen har utpekats som riksintresse för vindbruk av Energimyndigheten.

En viktig målsättning för bolaget har varit att kunna planera vindkraftsanläggningen så att samexistens med renskötseln möjliggörs. Av bland annat denna anledning har bolaget låtit utföra en fördjupad rennäringensanalys, vilken utförligt analyserat projektets förväntade konsekvenser för rennäringen och de berörda samebyarna. I denna lyfts en rad förebyggande och skadereducerande åtgärder fram, bland annat åtgärder för dialog, informationsutbyte och återställning. Av bolagets komplettering den 17 juni 2016, avsnitt B, framgår också att bolaget åtagit sig att utföra en rad skyddsåtgärder i förhållande till rennäringen. Det kan vidare noteras att den genomförda rennäringensanalysen utgått från påverkan från 59 vindkraftverk, vilket var det antal verk som omfattades av den ursprungliga tillståndsansökan. Bolaget har sedan dess anpassat projektet efter de olika utredningar och analyser som bolaget låtit genomföra, innebärandes att antalet verk reducerats till 48 stycken. Av denna anled-

ning kan vindkraftsparkens påverkan på rennäringsen antas bli mindre än vad som beskrivs i rennäringsanalysen.

Med beaktande av ovan vidhåller bolaget sin inställning att det finns mycket goda förutsättningar för samexistens mellan den ansökta verksamheten och rennäringsen. Bolaget anser därför att det saknas skäl att på grund av rennäringsen neka bolaget tillstånd till den ansökta verksamheten.

Bolaget motsätter sig att tillsynsmyndigheten med stöd av 22 kap. 25 § tredje st. miljöbalken, MB, ska bemyndigas att meddela ytterligare villkor rörande åtgärder för att minska konsekvenser för rennäringsen. Enligt bestämmelsen får endast villkor av mindre betydelse delegeras till tillsynsmyndigheten. I förevarande fall kan det inte anses röra sig om ett villkor av mindre betydelse eftersom villkoret helt saknar begränsning i sin omfattning. Det är i ett sådant fall omöjligt för bolaget att förutse vad villkoret skulle kunna innebära. Genom bemyndigandet skulle tillsynsmyndigheten exempelvis kunna meddela ytterligare villkor om i vilken utsträckning vindkraftverken får vara i drift, vilket skulle innebära en stor osäkerhet kring projektet då inskränkningar i driften i praktiken är en avgörande fråga för att kunna ta beslut om finansiering av en vindkraftsanläggning och i förlängningen genomföra projektet. Eftersom den föreslagna delegationen inte kan anses avse villkor av mindre betydelse saknar den därför stöd i lag.

Bolaget kan konstatera att de villkor som MPD har föreskrivit för verksamheten är ändamålsenliga även för Sandsjön västra och Hemberget och att dessa kan innehållas. Det saknas behov av att föreskriva några särskilda villkor för dessa etableringar. Därmed kan mark- och miljödomstolen meddela tillstånd i enlighet med bolagets yrkande.

Villkor 8

MPD anger att villkor 8 har tillkommit eftersom det saknas en fladdermusinventering i ärendet. Bolaget har förståelse för att det av hänsyn till försiktighetsprincipen finns skäl att föreskriva att villkor om försiktighetsmått i förhållande till fladder-

möss. Behovet av villkor 8 förutsätter dock en faktisk förekomst av och påverkan på fladdermöss i området. Om det framkommer att inga fladdermöss rör sig i området eller att fladdermössen inte påverkas av vindkraftverken skulle villkoret enbart innebära att energiproduktionen reduceras utan att några miljövinster erhålls. Bolaget anser därför att det är rimligt att tillsynsmyndigheten ges befogenhet att medge avsteg från villkoret förutsatt att bolaget redovisar erforderliga utredningar som visar att så kan ske utan risker för eventuella förekomster av fladdermöss.

Villkor 14

Tredje strecksatsen i villkor 14 har följande lydelse: I samband med att tidsplanen fastställs för anläggningsarbeten av omfattande karaktär – såsom anläggande av vägar, sprängning eller transport och uppförande av vindkraftstorn och turbiner – ska, för det fall dessa åtgärder planeras att genomföras under perioden 1 oktober till den 30 april, medgivande inhämtas från berörd sameby för denna period.

Även om villkoret endast är avsett att omfatta anläggningsarbeten av ”omfattande karaktär” så innebär det i praktiken att inga anläggningsarbeten kan utföras under sju månader varje år utan medgivande av samebyn. Villkoret innebär vidare att bolaget först när tidsplanen fastställs, dvs. några månader innan arbetena påbörjas, kan få besked om arbeten över huvud taget får utföras under vinterhalvåret. Samebyn ges alltså möjlighet att ända fram till denna tidpunkt hindra alla anläggningsarbeten vintertid, oavsett om rennäringen faktiskt avser att bedrivas i området eller inte. Den praktiska konsekvensen av villkoret är alltså att alla anläggningsarbeten måste planeras så att de utförs under sommarmånaderna, vilket med hänsyn till tjällossningen innebär att bolaget garanteras endast en fyra månader lång byggperiod per säsong. Detta skulle vara förenat med mycket höga kostnader och det är tveksamt om det överhuvudtaget skulle vara möjligt att realisera projektet under de förutsättningarna. Faktorer som påverkar kostnaderna är ökat behov av skift- och nattarbete, ökade kostnader för material och anlitage av underentreprenörer, ökad störningsrisk i produktionen och ökade kreditivkostnader. Kravet på samtycke skulle alltså i praktiken kunna innebära att samebyn ges en vetorätt mot projektets genomförande.

En ytterligare konsekvens är att tunga transporter inte kan ske vintertid då underlaget är fruset. Istället måste en stor del av de tunga transporterna ske inledningsvis under byggperioden och därmed sammanfalla med tjällossningen med en större risk för skador på vägnät och naturmiljö som följd. Trafikintensiteten blir vidare mycket högre under den korta sommarperioden, liksom omfattningen av byggaktiviteterna. Störningarna för exempelvis närboende blir då också mer omfattande och sammanfaller dessutom med den period när fritidshusägare i regionen främst kan antas använda sina fastigheter. Byggnationen kommer också totalt sett att ta längre tid, vilket medför att störningarna uppträder under ett antal sommarperioder. Störningar på djurlivet uppkommer i större grad på grund av betydligt större aktivitet under större delen av dygnet. Ökat skiftgång och mer arbete i skymning/mörker medför också arbetsmiljörättsliga risker.

Koncernen Nordisk Vindkraft har tidigare uppfört vindkraftsanläggningar i samma storlek som Fjällberg, dels Sidensjö i Västernorrlands län, dels Havsnäs i Jämtlands län. Byggtiden för dessa projekt uppgick till ca 2 år. Byggtiden är dock inte enbart beroende av anläggningens storlek. För närvarande uppför koncernen en vindkraftsanläggning med åtta vindkraftverk vid Våsberget i Västernorrlands län, dvs. ungefär motsvarande ett delområde i Fjällberg. Byggnationen planeras att pågå i ca 12 månader. Den totala byggtiden är också beroende av när på året som byggnationen kan påbörjas. En rimlig uppskattning är därför att den sammanlagda byggtiden (från byggstart till drifttagning av samtliga verk) kommer att ta ca två år om arbetena utförs kontinuerligt. Med sju månaders byggstopp per år beräknas den sammanlagda byggtiden för 48 vindkraftverk bli minst 18 månader längre och därmed ianspråkta minst fyra sommarsäsonger för byggnationen. Med den mindre omfattning som MPD lämnat tillstånd för (25 verk) skulle minst tre sommarsäsonger tas i anspråk.

Bolaget ifrågasätter vidare vilka förtjänster som villkoret skulle medföra för samebyns renskötsel med hänsyn till den påverkan på rennäringen som kan förutses. Att bedriva renbete i ett verksamhetsområde där pågående anläggningsarbeten tillfälligt har avbrutits förefaller inte optimalt. Det torde snarare vara till fördel för rennäring-

en om anläggningsarbetena kan genomföras under en så kort sammanhängande period som möjligt, istället för att sträcka sig över flera vinterbetessäsonger.

Bolaget ser inga skäl till att villkoret 14 ska utformas så som samebyn föreslår. I stora delar är det föreslagna villkoret överensstämmande med det som föreskrivits i MPD:s beslut.

Avseende det föreslagna villkorets första strecksats kan bolaget konstatera att villkorets lydelse i denna del är alltför oprecis då det inte finns någon möjlighet för bolaget att överblicka villkorets innebörd. Bedömningen av vad som är skäligen åtgärder respektive ett påtagligt försvårande ger utrymme för subjektiva värderingar och kan därför inte ligga till grund för ett tillståndsvillkor.

Vidare innebär det föreslagna villkoret genom den fjärde strecksatsen ett krav på bolaget att, inför och under anläggningsfasen, inhämta medgivande från samebyn för att utföra anläggningsarbeten av omfattande karaktär under perioden 1 oktober till den 30 april. Som bolaget närmare utvecklat i sitt överklagande är villkor av detta slag synnerligen ingripande då de i praktiken innebär att inga anläggningsarbeten kan genomföras under vinterperioden utan samebyns godkännande, oavsett om projektområdet och dess omgivning används för vinterbete eller inte. Den period under vilken byggarbeten kan utföras begränsas därmed till fyra till fem månader beroende på när tjällossningen inträffar. Det skulle i sin tur innebära avsevärt ökade byggkostnader vilket, utöver att leda till att arbetet med att uppföra vindkraftverken utsträcks mångdubbelt i tiden, innebär att byggkostnaderna ökar till en sådan grad att projektet med största sannolikhet inte kommer att kunna realiseras.

Värdetrakter

Tre av vindkraftparkens delområden ligger inom värdetrakten Stöttingfjället. Verkspositionerna, preliminär vägdragning och annan infrastruktur är dock utformade på så sätt att ingrepp i värdekärnorna, med några ytterst få undantag, undviks. Undantagen avser områden som är avverkade eller avverkningsanmälda, varför betydelsen av dessa ingrepp får anses reducerad.

Det har genomförts en utförlig analys av potentiella barriäreffekter i skogliga värde-trakter, se bilaga 2 till bolagets komplettering den 23 oktober 2014. I denna utredning konstateras att naturvärdena i aktuell del av värde-trakten Stöttingfjället i form av äldre skogar är fragmenterade på grund av skogsbruk och myrmarker. Slutsatsen av utredningen är att vindkraftsetableringen i tre av de ursprungliga föreslagna verksamhetsområdena inte kommer att ha någon negativ påverkan på befintliga naturvärden eller negativt påverka möjligheterna till framtida naturvärden. Däremot bedömdes det i utredningen finnas en risk för negativ påverkan på naturvärdena vid Björkliden och söder om Börtingberget. Bolaget valde därför under prövningen i miljöprövningsdelegationen att återkalla ansökan såvitt avsåg de vindkraftverk som planerats i dessa områden. Det finns därmed inga kvarstående vindkraftverk som riskerar att påverka befintliga värde-trakter negativt.

Med hänsyn till att vindkraftparken inte förväntas påverka några särskilda värde-kärnor inom Stöttingfjället är bolagets uppfattning att värde-trakten i det här fallet inte kan ges större tyngd än riksintresset för vindkraft.

Buller

Beträffande ljudutbredning konstaterar bolaget, i enlighet med vad som tidigare anförts, att begränsningsvärdet om 40 dB(A) vid bostäder kommer att kunna innehållas. Detta begränsningsvärde har i praxis bedömts godtagbart för att förhindra att olägenheter för människors hälsa och miljön uppkommer till följd av vindkrafts-verksamhet.

I överklagandena har anförts att ljudutbredningen inte kan beräknas i kallt klimat som ligger i högt belägen kuperad terräng. Det stämmer visserligen att det kan finnas en viss osäkerhet kopplad till beräkningen av störningseffekten av vindkraft-buller. Mark- och miljööverdomstolen har dock konstaterat att denna osäkerhet beaktats redan vid bestämmandet av begränsningsvärdet 40 dB(A) (se Mark- och miljödomstolens dom i mål M 10647-15, meddelad 2016-09-21). Sålunda finns marginal för eventuell osäkerhet redan i bestämmandet av begränsningsvärdet. De

invändningar som framförts avseende osäkerhet vid mätning av buller kan således lämnas utan avseende.

Det har vidare framförts invändningar om att de aktuella ljudberäkningarna är gjorda för mindre vindkraftverk än de som omfattas av ansökan. Härvid önskar bolaget förtydliga att beräkningarna är gjorda utifrån en representativ vindkraftmodell och att beräkningarna uppfyller de krav som finns. Bolaget har visat att det har faktiska och rättsliga möjligheter att uppfylla bullervillkoret.

Av förbiseende har det inkluderats en friskrivning i den bullerrapport som bolaget gett in. Bolaget tar dock fullt ansvar för de utredningar som bolaget redovisat i ärendet. De aktuella bullerberäkningarna är utförda enligt den metod som gäller enligt praxis och som Naturvårdsverket rekommenderar. Bolaget menar därför att det saknas anledning att ifrågasätta riktigheten i dessa beräkningar.

Säkerhet

Bolaget har utrett vilka säkerhetsrisker som vindkraftsetableringen kan medföra, se avsnitt 4.4 och 6.17 i miljökonsekvensbeskrivningen. Risken bedöms härvid som obetydlig till ringa.

Bolaget vill understryka att det ligger i verksamhetsutövarens eget intresse att undvika isbildning på rotorbladen och övriga skador på verken. Samtliga vindkraftverk kommer att vara försedda med utrustning som minimerar risken för is på rotorbladen eller stänger av verken vid förekomst av is på rotorbladen. Risken för skador på grund av iskast är således mycket liten.

Vindkraftsetableringen omfattas inte av något krav på inhägnad och det kommer inte att uppföras staket runt verksamhetsområdet. Bolaget vidtar andra säkerhetsåtgärder för att uppnå ökad säkerhet. Det kommer att uppföras varningsskyltar, men bolaget vill härvid påtala att bolaget inte har sådan rådighet över marken att det är möjligt att säkerställa att människor inte vistas inom verksamhetsområdet. Bolaget kan endast upplysa om riskerna. I avsnitt 6.17 i MKB:n anges en rad säkerhetså-

gärder som i aktuellt fall kommer att vidtas för att uppnå ökad säkerhet. Dessa inbegriper en rad åtgärder avseende bland annat brand och isbildning.

För att minimera riskerna för luftfartsverksamhet kommer vindkraftverken att förses med hindermarkering i enlighet med var tid gällande myndighetskrav. Bolaget kommer naturligtvis endast att uppföra vindkraftverk som uppfyller uppställda hälso- och säkerhetskrav.

Djur- och fågelliv

Av ansökan med tillhörande MKB framgår att risken för påverkan på fåglar, fladdermöss och övrigt djurliv är obetydlig eller ringa. Det påstås i överklagandet att ett antal fridlysta djurarter observerats i området. Genomförda utredningar ger dock inte anledning att befara att någon av dessa skulle påverkas negativt.

Det kan nämnas att kungsörnen har varit föremål för ingående studier under tillståndsprovningens gång, bland annat har inventeringar genomförts. För denna art, liksom övriga djurarter, har påverkan bedömts som obetydlig till ringa. Förekomsten av fladdermöss har bedömts som sparsam inom projektområdet och det har av den anledningen inte genomförts någon riktad inventering. Detta har heller inte bedömts som nödvändigt av länsstyrelsen eller respektive kommun.

Efterbehandling

Verksamhetsutövarens ansvar för efterbehandling omfattar hela vindkraftsanläggningen, inklusive hanteringen av fundament. Efter drift av parken kommer vindkraftsparken monteras ner. Det bedöms inte rimligt i förhållande till miljönyttan att betongfundamenten avlägsnas i sin helhet. Den miljömässigt optimala efterbehandlingsåtgärden är att fundamenten bilas ner i den omfattning det bedöms nödvändigt.

Det säkerhetsbelopp som bolaget föreslagit är baserat på genomförda beräkningar som redovisats i bilaga till bolagets komplettering den 17 juni 2016.

Lokalisering

Lokaliseringen av den planerade vindkraftparken har föregåtts av en lokaliseringsutredning, se avsnitt 2 i MKB:n. Projektområdets delområden är till viss del utpekade som riksintresseområden för vindbruk. Därtill har delområden i stor utsträckning pekats ut som lämpliga områden för vindkraft i de fördjupningar till översiktsplanen gällande vindkraft som kommunerna tagit fram. Dessa områden ska prioriteras vad gäller vindkraftsetablering. Etableringen bedöms inte ha någon negativ påverkan på något Natura 2000-område på ett betydande sätt.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Bolaget vidhåller att MKB:n upprättats i enlighet med bestämmelserna i 6 kap. MB och uppfyller de krav som uppställs i miljöbalken, varför den bör godkännas.

Samrådsunderlag

Bolaget hänvisar till avsnitt 1.4 i MKB:n samt bilaga 2 till denna och vidhåller att samråd har genomförts enligt miljöbalkens krav. Information till närboende och relevanta myndigheter under samrådsprocessen har varit adekvat och korrekt. Vidare framgår av samrådsredogörelsen att de synpunkter som framkom under samrådet har beaktats vid upprättandet av MKB:n.

Frågor som inte omfattas av tillståndsprövningen

Av 1 kap. 3 § MB framgår att det är bestämmelserna i arbetsmiljölagen som tillämpas såvitt gäller skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete samt i sådana hänseenden i övrigt som huvudsakligen avser arbetsmiljön. Arbetsmiljöfrågor prövas således inte inom ramen för miljöbalksprövningen.

Maskindirektivet är i likhet med alla andra EU-direktiv inte direkt tillämpligt i nationell rätt. Direktivet avser för övrigt inte heller verksamhetsutövare som bolaget då det inte tillverkar eller importerar vindkraftverk i den mening som avses i direktivet. Den aktuella prövningen enligt miljöbalken omfattar heller inte huruvida bestämmelserna i maskindirektivet uppfylls.

Bolaget är inte skyldigt att inom ramen för denna prövning redovisa svar på frågor om vindkraftutbyggnaden i Sverige som är av politisk art.

Frågor som rör koncession för ny kraftledning hanteras i en särskild prövning enligt ellagen där bolaget inte är sökande. Nätanslutningen har dock, såsom följdverksamhet, beskrivits översiktligt i ansökningshandlingarna vilket är i enlighet med praxis.

Inte heller rådighetsfrågor omfattas av tillståndsprövningen. Frågor som rör anspråk på ersättning på grund av skada (inklusive värdeminskning och andra rena förmögenhetsskador) som tredje part eventuellt drabbas av på grund av verksamheten, ligger också utanför prövningen.

Vilhelmina norra sameby och Vapstens sameby har anfört i huvudsak följande
Renskötsel

Samebyarna innehar enligt 3 § 2 p. rennäringslagen renskötselrätt till det aktuella området. Renskötselrätten utgör en bruksrätt till fast egendom. Däremot, i motsats till andra bruksrätter, bygger renskötselrätten inte på avtal, utan dess innehåll bestäms väsentligen av rennäringslagen och grundas på sedvana och är således en självständig rätt oberoende av befintlig lagstiftning. Renskötselrätten är därtill en civil rättighet, som tillkommer vissa bestämda personer (medlemmar i samebyn) och avser specifika markområden, som samebyns medlemmar har brukat under sådan tidslängd och intensitet att bruksrätten uppstått. Renskötselrätten är således inte bara en näringsrätt av offentligrettslig karaktär som regleras i rennäringslagen.

Renskötselrätten gäller, i motsats till andra bruksrätter, i princip under obegränsad tid och kan inte sägas upp. På detta vis liknar renskötselrätten äganderätten. Renskötselrätten omfattas av grundlagens och Europakonventionens egendomsskydd. Detta innebär att markägare vid ingående av ex. arrendeavtal ska iaktta hänsyn till befintliga nyttjanderätter. I det nu aktuella fallet har arrendeavtal upprättats utan att någon hänsyn, såvitt samebyarna känner till, har tagits till renskötselrätten och hur en vindkraftsetablering i det aktuella området påverkar näringens bedrivande. En vindkraftsetablering av nu aktuell storlek påverkar att, enligt samebyarna, rennäringsens förutsättningar att bruka marken påtagligt försämras.

Länsstyrelsen har genom sitt beslut den 23 juni 2016 om att meddela tillstånd att uppföra och driva en vindkraftpark i det aktuella området ingripit i rättsförhållandet mellan alla berörda parter. Detta trots att det allmänna, genom bl.a. länsstyrelsen har ett ansvar för att tillse att det inom varje sameby finns grundläggande förutsättningar att bedriva en kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt försvarbar renskötsel. Renskötseln har av riksdagen ansetts utgöra ett fundament till den samiska kulturen och därför är viktig att skydda. Även om en etablering av en vindkraftpark i första hand sker för att tillgodose närmast offentliga intressen såsom vindkraft i det nu förevarande ärendet har länsstyrelsen samtidigt kommit att reglera civilrättsliga förhållanden.

Genom att ställa villkor i syfte att lindra den skada som uppstår kan delar av de olägenheter och skador som uppstår hanteras inom ramen för själva tillståndsprövningen. Men när det som i det nu aktuella fallet helt saknas centrala verktyg för att kunna hantera och reglera parternas (bolagets och samebyarnas) interna förhållanden är det samebyarnas uppfattning att beslutet innebär en sådan kränkning av renskötselrätten att tillstånd i första hand inte bör ges till den ansökta verksamheten och i andra hand bör kompletteras i enlighet med samebyarnas alternativa yrkanden.

Samexistens

Samexistens uppges vara det övergripande målet med all markanvändning inom renskötselområdet. Ambitionen är god och staten har ett övergripande ansvar för att se till att detta i så stor utsträckning som möjligt kan uppnås. Grundvalen för samexistens kräver att prövande myndigheter och domstolar i fall där konkurrerande och parallell markanvändningen inte är möjlig inte heller beviljar tillstånd för dessa och i de fall där samexistens bedöms som möjlig också förordnar om villkor som på ett rättssäkert och effektivt sätt försätter den skadelidande i en sådan situation som inte är sämre än den som rådde innan ingreppet tilläts.

Enligt samebyarna kan det allmänna (prövande myndighet, överprövande domstol samt tillsynsmyndighet) inte förutsätta att parter med så motstående intressen som i det nu aktuella fallet på egen hand ska klara av att lösa sådana svårbedömda frågor

som exempelvis ersättning för utformning av renar, merkostnader vid flytt, anläggande av renskötselanläggningar som är utformade på ett för djurskyddet godtagbart sätt, vattenanläggningar, vinteranpassade krubbor, s.k. sjukhage, fodersiloanläggning osv.

Delområdena Hemberget och Sandsjön västra

Klimatförändringarna påverkar samebyarna i stor utsträckning. Vilhelmina norra sameby har sedan rennäringens analys gjordes fått sin struktur inom samebyn påtagligt förändrad. Samebyn är numera uppdelad i tre vinterbetesgrupper där grupperna nyttjar samebyns vinterbetesområde. Området kring Fjällberg nyttjas i huvudsak av två av samebyns betesgrupper växelvis beroende på förutsättningarna både inför och under själva betesvintern. Vindkraftparken Stor-Rotliden har påverkat rennäringen genom att renarna passerar vindkraftområdet i ett hastigare tempo, vilket i sin tur leder till att hela renhjorden passerar området på ett sådant sätt som innebär påtagliga strukturella förändringar i fråga om markanvändning men också ett påtagligt betesbortfall när renarna inte kan stanna och beta sig genom området. Samebyn har ett år lastat av renarna på hösten väst om den överklagade vindkraftparken i området kring Gideåkroken för att nyttja förjulsområdet mer ändamålsenligt. Bäckarna styr renarna på sin betesvandring ner mot det riksintresseklassade området kring Stugusjön där samebyn även har en uppsamlingshage, samtidigt som renarna betar vid Hundbergsmon, ett kärnområde längre västerut. En förebyggande åtgärd avseende Stor-Rotliden är att använda området kring Hundtjärnsmon och Stugusjön för att undvika att renarna inte passerar området för tidigt på vintern.

Konsekvenserna av Stor-Rotliden är att andra och intilliggande betesområdet får ett ökat betestryck. På våren betesvandrar en grupp inom samebyn upp med sina renar och då är det viktigt att renarna kan passera området utan störningar som kan styra renarna dels till Vapstens sameby men även tillbaka österut. Samebyns renar som har hamnat mot gränsen till Vapsten i Flakaträsk kommer genom att vattendragen styr renarna att passera söder om Kroksjö och komma in mot Hacksjö och Risträsk för att vandra vidare mot fjällen. Skulle de nu beviljade vindkraftanläggningarna

byggas kommer de renarna att styras ännu längre in i Vapstens betesområde. I övrigt hänvisar samebyn till rennäringensanalysen.

GPS och Renbruksplan (nedan RBP)

RBP:en är ett markanvändningsverktyg för samebyarna där viktiga betesområden, funktionella samband och flyttleder finns markerade. Den ska fungera som ett planerings- och beslutsunderlag för samebyarna. Planen är inte statisk utan uppdateras kontinuerligt av samebyarna när förändringar uppmärksammas inom samebyarnas betesområden. Genom kartläggning och fältinventering ska RBP:en förbättra underlaget för operativ renskötsel, förbättra underlaget för samrådsdiskussioner med övriga markanvändare och producera information som kan kombineras med andra markanvändares databaser. Beteslandsinventeringen ger en överblick av samebyns befintliga betesförutsättningar under ett normalår och kartläggning av värdefulla områden/trakter ur betessynpunkt samt möjlighet att styra fältinventeringarna utifrån olika områdets relativa betydelse för renskötseln. De karterade beteslanden ska utgöra underlag vid samrådsdiskussioner och användas operativt inom renskötseln.

Betestrakter

Betestrakter utgör delar av samebyns hela betesområde där renarna hålls en viss årstid. Betestrakterna kan variera i storlek beroende på säsong och kan överlappa varandra. Oftast sker någon form av bevakning runt området. Betestrakter utgör betesland runt kärnområden.

Kärnområden

Kärnområden är områden som utgör kraftcentrum inom samebyn och som regelbundet används inom betestrakten. De tillfredsställer renens behov av betesro och utrymme och de besöks återkommande. Dessa områden nyttjas för att hålla renen stationär inom såväl åretruntmarkerna som inom vinterbetesmarkerna de tider detta är nödvändigt. Även områden som behövs för renhjordens reproduktion – brunstland och kalvningsland – hör hit. Kärnområden är känsliga för ingrepp av olika slag

varför samråd med andra markanvändande aktörer är nödvändigt. Kärnområden kan innehålla ett antal nyckelområden.

Nyckelområden

Nyckelområden är ytterst viktiga områden med en total kvalitet som har avgörande betydelse för möjligheterna att varaktigt bedriva renskötseln inom samebyn. Områdena utgör oftast öar inom kärnområden dit renarna naturligt drar sig. Dessa områden är mycket känsliga för ingrepp och störande aktiviteter. Vid stark påverkan inom nyckelområden vid t.ex. skogliga åtgärder tappar kärnområdena sin funktion och därmed även sin betydelse/status.

I området finns riksintresse och kärnområden för rennäring i omedelbar anslutning till de områden som MPD i sitt beslut har tagit bort för vindkraft.

Området Fjällberg är ett område som ligger i gränsområde mellan Vilhelmina norra sameby och Vapstens sameby. Det ligger i anslutning till renarnas betesvandringar både på förvinterland ner till vinterbeteslanden och på vårvintern på väg upp till samebyarnas året-runt-marker. Det är ett område där renarna kan stanna upp och beta och ett uppsamlingsområde där renarna samlas och från vilket renskötarna kan samla dem i hjordar till intilliggande anläggningar. Renarna kan också själva fortsätta sin betesvandring ner till vinterbetesområdet.

Samebyarna vill hänvisa till forskningsrapporten om Renar och vindkraft II där forskning på Stor-Rotliden i Vilhelmina norra sameby och Storlinden och Jokkmokksliden i Malås sameby visar att vindkraftparker i drift har en undvikelseeffekt även i områden som inte ligger centralt i betesområden.

Forskningsläget

Resultat av forskning på svensk sida visar att både kalvnings- och vinterbetesområden påverkas negativt av vindkraftsetableringar. Renarna undviker att beta i områden där de kan se och/eller höra vindkraftsverken och föredrar att vistas i områden där vindkraftsverken är skynda. Renarna minskar sin användning av områdena

nära vindkraftparkerna och betesron minskar inom en radie på 4 km. Studien har visat att vindkraft har konsekvenser på renskötseln både under barmarks- och vintersäsonger. Det är inte bara vindkraftverken som påverkar utan även annan infrastruktur som vägar och kraftledningar. Studien är jämförbar på den överklagade etableringen i Fjällberg. Forskningen bekräftar renskötarnas observationer av renarnas beteende. Forskningen är gjord i tre studieområden i kalvningsland, i gränsland mellan två samebyar och i ett vinterbetesområde. En av de studierna i Stor-Rotliden, som ligger 25 km öst om den överklagade vindkraftsparken har gjorts under både goda och sämre betesvintrar. Där visar studien att renarna fördrar att vistas i områden där vindkraftsverken var typografiskt skymda i jämförelse med perioden innan parken utfördes. Renarna föredrog också att vistas längre ned i terrängen under åren innan driftfas då de hellre valde höglänta områden som karaktäriserar Gabrielsberget. Innan byggfas använde renarna området i och kring vindkraftsparken under dåliga vinterbetesförhållanden medan forskningen visar att ingen av de GPS försedda renarna har använt området under dåliga vinterbetesförhållanden när vindkraftsparken var i drift. Observationer av renskötare styrker att vid samtliga av observationerna så slutar renspåren där vindkraftverken blir synliga för ögat.

I ett vindvalsprojekt arbetas det med att ta fram vad forskning på svensk och norsk sida är överens om när det gäller vindkraft och rennäring. Den rapporten skulle ha varit klar i slutet av mars men är försenad och samebyarna önskar komma in med syntesen när den är klar.

Villkor 14

Villkoret korrelerar väl med sådana åtaganden som ex. Vattenfall vindkraft gjort i samband i intilliggande projekt och som ligger inom samebyarnas vinterbetesområden. Utformningen av villkoret får numera anses som allmänt vedertaget i syfte att visa hänsyn till pågående markanvändning såsom rennäringen.

Skyddet för renskötseln

Vapstens sameby innehar renskötselrätt till de fastigheter som berörs av den nu ifrågavarande ansökan. Den planerade verksamheten skulle om tillstånd lämnas

utgöra en inskränkning av samebyns renskötselrätt. Renskötselrätten är en civil rättighet som omfattas av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § regeringsformen och Europa konventionen.

Renskötseln har av staten ansetts vara en förutsättning för den samiska kulturen. Vidare har riksdagen i olika sammanhang uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras.

För att renskötseln inom samebyarna ska kunna klara sig över tid krävs att de grundläggande förutsättningarna för renskötsel i samebyn ges det skydd i förhållande till de andra konkurrerande intressen som lagstiftaren uttryckligen har avsett när man har stiftat bestämmelserna om riksintresseområden i miljöbalken och tidigare naturresurslagen.

Detta innebär att det måste finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom respektive sameby i form av säker tillgång till sådana områden inom både året-runt-markerna och vinterbetesmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel.

Det föreligger en skyldighet för svenska myndigheter och domstolar att beakta Sveriges internationella åtaganden och tillämpa internationell sedvanerätt samt att tolka svensk rätt i enlighet med desamma. MPD ska därför i sitt tillståndsbeslut tillämpa de internationella regler som redogörs för i detta yttrande och tolka åberopade svenska regler i enlighet med Sveriges internationella åtaganden.

Samebyarna anser att MPD, med hänvisning till miljöbalkens regler samt övriga nationella och internationella regler, inte skulle ha beviljat det sökta tillståndet.

Renskötselrätten innebär att samebyarna med stöd av rättsfallet NJA 2011 s. 109 och rennärlagen (1971:437) 3 § 2 p. har vinterbetesrätt på dels de nu aktuella fastigheterna samt området ändå ner till Bottenviken. Renskötseln är en nyttjande-

rätt som enligt bestämmelserna i RNL får utövas inom det nu aktuella området under tiden 1 oktober – 30 april.

Enligt samebyns uppfattning påverkar den nu tillståndssökta verksamheten renskötselns förutsättningar till vinterbete och nyttjade av intilliggande betesområden på ett sådant sätt att verksamheten inte bör ges tillstånd.

Förväntad effekt på renskötseln

Såväl under drift- som anläggningstiden kommer det att vara stor mänsklig aktivitet och ske omfattande tekniska ingrepp i området för den planerade verksamheten. Den senaste forskningen visar att det finns en påtaglig undvikelseffekt hos fritt naturbetande renar när det gäller såväl tekniska ingrepp som mänsklig aktivitet i dess omgivning. Det är också renskötarnas egna erfarenheter att så är fallet. Uppdaterad forskning visar även existensen av en störningszon, dvs. att tekniska ingrepp medför en störningseffekt och en påverkan hos renarna, och därmed renskötseln, inom ett större område från störningskällan. Det är således inte enbart det område som vindkraftverken tar i anspråk som renarna kommer att undvika utan även ytterligare områden inom en radie av 5 – 10 km utanför detta. Detta faktum kommer att belysas nedan genom att delar av aktuell forskning kring undvikelseffekter kommer att presenteras.

För att kunna tillgodogöra sig rapporter och undersökningar om störningseffekter på renar är det centralt att känna till och förstå den terminologi som forskarkåren använder sig av. Man måste bl.a. skilja på domesticeringsgrad och tamhetsgrad, som är två helt olika saker. Både icke-domesticerade djur, t.ex. caribou, älgar, zebror etc. och domesticerade djur kan göras helt tama. Skillnaden är att ett icke-domesticerat djur är opålitligt beteendemässigt sett medan ett domesticerat djurs reaktioner vid stress e.d. är förutsägbara till följd av människans avel för ökad hanterbarhet. Renar i renskötseln hålls medvetet på en måttlig tamhetsgrad för att kunna hanteras i flock. Om renar vore heltama skulle samlingar, flyttningar m.m. vara svåra att genomföra pga. att djuren då skulle behöva fösas individuellt. Renar, som är ”halvtama”, skyggar så pass mycket för människan att man kan mota dem på avstånd. Detta är

orsaken till att även tamrenar i renskötelsen undviker områden med mänsklig aktivitet och annan störning.

Värt att notera i sammanhanget är att den omständigheten att några få renar syns i nära anslutning till ett vindkraftverk eller en vindkraftpark inte innebär mer än att de specifika individerna har en högre tamhetsgrad och tolerans mot störning än genomsnittet. Övriga mer skygga renar i den stora hjorden håller större avstånd till den tekniska anläggningen och den mänskliga närvaron, enligt beskrivningen ovan.

Forskning visar att renar i mycket hög grad undviker områden inom 5 km från tekniska ingrepp i terrängen och områden där mänsklig aktivitet förekommer och i mindre grad områden längre ifrån ingreppen.

Renar utanför det påverkade området förekommer i högre täthet och därmed konkurrerar hårdare om betet. Områdena utsätts således för ett hårdare betestryck än vad de skulle ha gjort vid en traditionell samisk markanvändning, vilket på sikt försämrar hela samebyarnas grundläggande förutsättningar för renskötsel.

Undvikelseeffekten och den högre tätheten längre ifrån störningen leder till att födointaget hos den enskilda individen minskar, vilket inverkar på tillväxt, mjölkproduktion och reproduktion hos renar samt även på renarnas slaktvikter. Minskade slaktvikter leder inte bara till mindre motståndskraft vid exvis. svåra betessituationer, stress av lösspringande hundar/rovdjur, skoterkörning inom en betestrakt osv utan också i minskad ekonomisk avkastning för varje enskild renägare.

Hela 83 procent av de 85 studier som undersökts visar att tekniska ingrepp och mänsklig aktivitet stör djuren såtillvida att renar inte tvingas vistas inom det exploaterade området. Exempel på sådan forskning finns bl.a. från Norge.

För renskötelsen är det viktigt att säkerställa bevarandet av stora opåverkade områden. Detta är särskilt viktigt i en föränderlig värld där även klimatförändringen och andra faktorer inverkar på renarnas levnadsområden. Stöttingfjället med intill-

liggande områden utgör ett höglänt område som är mindre känsligt för hastiga temperaturförändringar, vilket leder till försämrade betesförutsättningar för renar. Inom Stöttingfjället finns också förutsättningar att beta med renar under en hel betesvinter med hänsyn till områdets varierande betesväxtlighet osv.

Renarnas störningstolerans och kapacitet att klara av såväl naturliga som av människan skapade förändringar försämras i hög grad om renarnas livsutrymme och migrationsmöjligheter begränsas pga. olika störningsmoment.

Enstaka renar, som temporärt syns i ett opåverkat område, utgör inte belägg för att undvikelseeffekterna inte finns, utan att renen som domesticerat djur saknar panikartade flyktbeteenden om de hamnar i den störda zonen.

Det krävs att en studie är regional och sträcker sig över en lång tid för att den på ett riktigt sätt ska kunna beskriva hur renar påverkas av mänsklig aktivitet. Studier som är regionala och tidsmässigt utdragna kan belysa avstånds- och tidsaspekten i förhållanden till en störning.

Flera av de studier som har genomförts i ämnet är lokala, omfattar endast kortare tidsperioder och ger därför inte adekvata resultat.

Samebyarna vill uppmärksamma länsstyrelsen om att det långs med Stöttingfjället och efter renarnas flyttleder, rastbeten och andra riksintresseklassificerade områden planeras en ansevärd mängd vindkraftparker, gruvverksamheter och andra jämförbara ingrepp. Det är enligt samebyn helt orimligt att renskötseln ska tåla den mängd intrång som den dels redan erfar och de som planeras och av vilka sannolikt vissa kommer att ges tillstånd för, om inte myndigheter och domstolar på allvar slår vakt om renskötselns rättigheter och det allmännas ansvar för att garantera varje samebys förutsättningar till en traditionell och fungerande renskötsel.

Samebyarna vill i detta sammanhang poängtera att Sverige är skyldigt att säkerställa möjligheten till fortsatt bedrivande av renskötsel i varje sameby. Exploateringar som riskerar att omintetgöra möjligheten att bedriva renskötsel inom respektive

sameby ska i enlighet med nationell lagstiftning samt med Sveriges folkrättsliga åtaganden inte tillåtas. Bevisbördan för att en exploatering kan genomföras utan att påverka rennäringen i otillåten omfattning ska rimligen inte ligga på berörd sameby utan på sökanden och den beslutsfattande myndigheten. Detta har varit en uppenbar brist under lång tid, vilket har lett till ett flertal beviljade parker vars beslut sedermera blivit upphävda av mark- och miljödomstolarna. Samebyarna anser inte att ansökan uppfyller det krav som rimligen kan ställas på en verksamhetsutövare och att detta bör beaktas vid domstolens prövning.

Vapstens sameby har under hela processen motsatt sig ansökan och redogjort för att skadan på renskötseln kommer att bli påtagligt mer omfattande än vad sökanden har redovisat. Det finns anledning att befara att en stor del av samebyns tillgängliga betesområde under vintertid kommer att bli oanvändbart. Därtill kommer den planerade verksamheten att helt påtagligt försvåra förutsättningarna för samebyn att kunna förflytta sig inom vinterbetesområdet och olika betestrakter utan att tvingas vidta kostsamma åtgärder.

Samebyn har sedan tidigare erfarenhet av vindkraft inom dels angränsande betesområde mot Vilhelmina norra sameby och dels inom vinterbetesområdet vid kusten och Nordmalings kommun.

De vandringsleder som berörs av den planerade verksamheten kommer sannolikt att störa renarnas fria strövning. Mot bakgrund av att Vilhelmina norra samebys betesområde ligger i mycket nära anslutning föreligger enligt samebyn en överhängande risk att renarna kommer att så att säga störas/skingras in till intilliggande sameby.

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande

Bolagets överklagan

Bolaget anger att MPD:s skäl grundas på missvisande och delvis felaktiga påståenden om de faktiska förhållandena i området och har i sina yttranden tryckt på att de anpassat verksamheten så att påverkan på riksintressen och intrång i värdekärnor

med några yttersta få undantag undviks. De undantag som görs är placerade i redan avverkade eller avverkningsanmälda områden.

Länsstyrelsen instämmer i MPD:s bedömning och vill poängtera att det i det aktuella ärendet är tydligt att inget av de olika intressena som påverkas av etableringen ensamt kan motivera ett avslag av ett eller flera delområden. Det är enligt länsstyrelsen uppfattning den sammanlagda tyngden av att flera intresseområden riskeras påverkas negativt som legat till grund för MPD:s bedömning att två av områdena ska undantas från vindkraftsverksamhet.

Naturvärden och landskapsbild

Bolaget har i sin planering av verksamheten försökt att anpassa placeringen av vindkraftsverk. Gränserna för en värdekärna eller en värdetrakt kan dock inte ses som en skarp gräns som innebär att man inte påverkar området så länge vindkraftstornet står direkt utanför. Områdena måste ses som en helhet och det är viktigt att ha i åtanke att det inte bara är de aktuella naturvärdena som riskerar att påverkas utan också upplevelsen av aktuella och närliggande områden.

I den landskapsanalys som bolaget hänvisar till i ansökan och överklagan anges att Stöttingfjället är tåligt för vindbruk utifrån en landskapsbildssynpunkt. Då flertalet tillstånd beviljats och vunnit laga kraft samt ytterligare ansökningar ligger för prövning i högre instanser anser länsstyrelsen att Stöttingfjället redan är så påverkat av vindkraftsetableringar att det noga bör avvägas om ytterligare etableringar kan tillåtas. I det aktuella fallet instämmer länsstyrelsen i MPD:s bedömning att två av fyra delområden kan tillåtas och den totala påverkan på Stöttingfjället av flertalet vindkraftsetableringar därmed har begränsats något.

Bolagets uttalande om att ställningstagandet i lokaliseringsfrågan inte grundas på hänsynen till de motstående intressena utan en generell uppfattning att vindkraft inte ska förekomma inom Stöttingfjället motsägs av att två av fyra delområden har beviljats tillstånd. Stöttingfjällets värdetrakt är ett av de bästa skogliga områdena vi

har nedanför de fjällnära områdena i Västerbotten och Länsstyrelsens arbete med att fortsätta skydda ytterligare områden inom och i anslutning till värdetrakten stärker detta påstående. Länsstyrelsen har ett uppdrag att bevara livskraftiga populationer av förekommande arter inom deras ursprungliga utbredningsområde (miljömålsformulering) och i just Stöttingfjällets värdetrakt är förutsättningarna för att jobba med miljömålet extra bra. Området består av en skogmyrmosaik där helheten av det relativt opåverkade området är det som är värdefullt och det som vi arbetar med att bevara för framtiden. Bolaget fokuserar i sin rapport enbart på de skogliga värdena och ser snarare våtmarkerna som något som innebär barriäreffekter och förhindrar spridning av arter.

När länsstyrelsen arbetat med de skogliga värdetrakterna har vi valt att jobba med ett spridningsavstånd på 3 km, baserat på de forskningssammanställningar som Artdatabanken gjort på uppdrag av Naturvårdsverket. I sammanställningarna har man försökt generalisera spridningsavstånd och för de grupper (mossor, lavar, svampar) som bolaget använt sig av i sin analys har de kommit fram till 3 km som ett riktvärde. Självfallet finns det arter som är mer svårspidda men länsstyrelsen anser inte att 1 km är ett rimligt avstånd att arbeta efter då det med de förutsättningar som finns idag innebär att nästa alla områden blir isolerade, oavsett var de är lokaliserade.

Bolaget har i diskussionen av analysen av barriäreffekter angett att om skogen mellan värdetrakterna avverkas så ger vindkraftsetableringen inte någon ytterligare påverkan. Det är olyckligt att en del av skogsområdena i området anmälts för avverkning. Skogsbruk är dock en pågående markanvändning medan vindkraftsetablering är en tillkommande markanvändning och resonemanget att skogsbruket påverkar mer än vad vindkraftsetableringen gör, går inte att använda på detta sätt. Länsstyrelsen ser snarare en större sannolikhet att skogsområdena avverkas om de två delområden som avslagits får tillstånd då ytterligare vägar kommer att anläggas och skogsområdena blir ännu mer tillgängliga för skogsbruket.

Rennäring och rennäringsvillkor

Länsstyrelsen förstår bolagets farhåga om att strecksats tre i villkor 14 kan innebära stora svårigheter för bolaget att planera och genomföra anläggningsfasen så effektivt och resursbesparande som möjligt.

I Mark- och miljööverdomstolens handläggning i mål M 6328-16, gällande Hornmyrans vindkraftpark har Naturvårdsverket yttrat sig gällande villkoret om att medgivande måste inhämtas från berörd sameby för anläggningsarbeten av omfattande karaktär under vinterbetesperioden: Naturvårdsverket framför att villkoret så långt som möjligt ska skydda det allmänna intresset av att det även fortsatt ska gå att bedriva renskötsel i och kring verksamhetsområdet och anser att villkoret är skäligt och ändamålsenligt.

MPD:s syfte med villkoret är enligt länsstyrelsen att rennäringens bedrivande inte ska störas av större anläggningsarbeten. Samebyns möjlighet att stoppa större anläggningsarbeten kan bara ske när rennäring verkligen bedrivs i området. Det är inte skäligt att det är fullt stopp för större anläggningsarbeten under 7 månader om året och det är inte heller det som, enligt länsstyrelsens uppfattning, varit MPD:s syfte med villkoret. För att göra villkoret tydligare kan mark- och miljödomstolen utveckla villkoret genom att sätta in en maxtid för hur länge anläggningsarbetet kan stoppas av samebyn. Stopptiden bör omfatta längden av de perioder som är särskilt viktiga för rennäringens bedrivande i det aktuella området. För att ta fram en maxtid kan de uppgifter som finns i den fördjupande rennäringanalysen som bifogats ansökan användas tillsammans med ytterligare information om hur rennäringen använt området de senaste åren.

Länsstyrelsen bedömer att det i de flesta fall skulle, genom god planering och kommunikation mellan bolaget och samebyn, gå att komma fram till under vilka perioder det är möjligt att bedriva större anläggningsarbeten även under vinterbetesperioden. Mindre anläggningsarbeten får ju redan utan samebyns medgivande bedrivas under hela vinterbetesperioden.

En del i varför delområdena Hemberget och Sandsjön västra avslagits av MPD är påverkan på rennäringens bedrivande. Dels den påverkan som vindkraftverken skulle kunna innebära för det kärnområde av riksintresse som ligger söder om de aktuella vindkraftsområdena men också att Vilhelmina norra sameby redan i samrådet varit tydliga med att det är detta område de använder istället för det område som idag har påverkats av Stor-Rotlidens vindkraftspark. De kumulativa effekterna av flera vindkraftsetableringar i anslutning till Stöttingfjället måste därför tas i beaktande.

Vilhelmina norra sameby har i samråden varit tydliga med att de frekvent använder området i dalgången just söder om det aktuella vindkraftsområdet. Förutom ett riksintresseklassat trivselland finns flyttleder och ett par hagar/lossningsplatser i området. Samebyn nyttjar enligt rennäringensanalysen området under november-januari varje år och utgör ett funktionellt samband till vinterlandet. Höjdområdena där vindkraftsparken planeras utgör dessutom ett extra viktigt område de år som renbetet blir låst i dalgångarna. Länsstyrelsen instämmer i MPD:s bedömning att det främst är de två södra områdena som kan påverka rennäringens bedrivande i det aktuella området.

Länsstyrelsen kan avslutningsvis konstatera att MPD i sitt beslut lagt stor vikt vid verksamhetens påverkan på rennäringens bedrivande.

Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl. har anfört i huvudsak följande

De anser att länsstyrelsen, MPD och tillståndsmyndigheten inte får utfärda tillståndet när kontrollprogram för Stor-Rotliden visar skador inom 9 km från vindkraftverken. När det gäller teknikvalet vindkraft kan bolaget inte bevisa att det är bättre än att inte bygga. Besparingsteknik når planeringsramen 20 TWh till ca 1/3 av vindkraftens kostnad/kWh. Vidare är platsvalet fel enligt miljöbalken. Området innehåller höga naturvärden, används av såväl kungsörn som berguv och är extremt olämpligt för miljöfarlig vindkraft. Etableringen av vindkraft innebär dessutom ett intrång i äganderätten. Lycksele kommun kräver skyddsavstånd på 2 000 meter från verk till bostad, vilket medför att klagandena inte får bygga bostäder på sin mark.

I MKB:n redovisas det inte för sådana skador inom 9 km från verksamheten som har framkommit inom kontrollprogram för fågel och rennäring på Stor-Rotliden. Eftersom MKB:n skrevs före skadorna var kända är den för gammal. MKB:n innehåller inte heller någon redogörelse över utbredningen av lågfrekvent amplitudmodulerande buller och har inte tillsänts berörda för yttrande. Dessutom saknas fladdermusinventering samt spelplatsinventeringar för exempelvis tjäder, orre och kungsörn. Vindkraftverken är även livsfarliga på grund av ras och iskast och utgör dödsfällor för personalen och allmänheten. Det givna tillståndet bör därtill kompletteras med en rad villkor om exempelvis staket och vilka åtgärder som ska vidtas när samhällets kravnivå för bullerstörning överstigs.

E B m.fl. har anfört i huvudsak följande

Ljudnivåer

Tillståndet gäller för 40 dB(A) utomhus vid bostäder. Lycksele kommun har i sin översiktsplan satt 35 dB(A) som gräns för tyst miljö, vilket man alltså inte följer i sitt beslut. I det aktuella området är tystnaden total, med endast vind och ett och annat djurläte som ljudkällor. Som exploatören påpekar finns det inga vetenskapliga studier som visar vad som händer med ljudet i ett kallt klimat och kuperad terräng, varför detta ska kontrolleras i efterhand. Om det visar sig att gränsvärdet överskrids, ska dessa vindkraftverk i så fall stå stilla som ett monument över ett misslyckande?

Naturvärden

Hela Stöttingfjället och dess utlöpare är klassade som naturintresse på grund av dess unika naturvärden och utgör det största vildmarksområdet i Västerbotten. Alla är eniga om att dess naturvärden ska bevaras för framtiden. Naturreservat har bildats på flera områden och målsättningen är att det arbetet ska fortsätta i framtiden. Mitt i denna vildmark är Lycksele kommun och MPD beredd att sätta upp 25 stycken vindkraftverk, en obegriplig paradox. De anser att hela Stöttingfjället och dess utlöpare ska klassas som ett naturreservat, nu eller på längre sikt. Att tillåta vindkraftverken kan komma att begränsa och förstöra den möjligheten för all framtid.

Djurlivet

De inventeringar som gjorts av djurlivet är mycket summariska, inte minst Ene-tjärns ”inventering” som i stort sett består av lösa antaganden. Boende i anslutning till det aktuella området upplever att djurlivet är rikt. Exempelvis förekommer kungsörn, pilgrimsfalk och fjällvråk i området. Berguven, som inte har funnits i området sedan 1950-talet, har på senare tid hörts av flera oberoende källor. Likaså har fladdermössen återvänt och finns numera i ett flertal byggnader i Myrträsk. Under hösten och våren mellanlandar en riklig mängd flyttfåglar på våtmarkerna i området. Utöver de vanliga djuren som älg, björn och ren finns även lo, järv och utter.

Sammanfattning

De har bara berört en del av de olägenheter som en etablering av vindkraften för med sig för dem som lever och bor i Myrträsk, Kroksjö och i andra byar i anslutning till Stöttingfjällsområdet. Det är den orörda naturen, tystnaden och det rika djurlivet som får oss att välja att bo där. Incitamentet för att leva i området kommer att försvinna vid en industrietablering mitt i detta vildmarksområde.

BEVISNING

Skriftlig bevisning

Parterna har hänvisat till bland annat följande handlingar som stöd för sin talan.

Vilhelmina norra sameby och Vapstens sameby

Renar och vindkraft II – Vindkraft i drift och effekter på renar och renskötsel, Anna Skarin m.fl., SLU, Rapport 294, Uppsala 2016. I rapporten anges att studier visar att undvikelseeffekter på ren från vindkraftsparkar uppkommer och att de sett effekter på 3-4 km avstånd från de studerade vindkraftsparkerna.

Muntlig bevisning

Under mark- och miljödomstolens sammanträde hölls på samebyarnas begäran fria partsförhör med renskötarna Jon Mikael Labba, Jonnas Stinnerbom och Karin Baer samt vittnesförhör med Bert Karlsson och Tomas Nejne.

För bolagets räkning har Elin Karlberg, Sindre Eftestøl, Johnny de Jong, Kalle Selander och Jens Fredriksson presenterat material men inte hörts i egenskap av sakkunniga. De har i all väsentlighet presenterat materialet i enlighet med det material som gavs in till rätten. Övriga uppgav sammanfattningsvis följande.

Partsförhör med Jonas Stinnerbom

Samebyn använder hela samebyns marker. Tidigt på hösten visats renarna på höjderna och betar exempelvis örter på kallhyggen. När snön börjar falla tar sig renarna ned till och rör sig längs älvdalarna och betar där snötäcket är tunnare och betet mera lättåtkomligt. Den planerade vindkraftsparken ligger på ett av samebyns förvinter- och vårvinterområden, vilket renarna passerar på sin väg till antingen vinterbetesområdet eller sommarbetesområdet. På den karta som han presenterat är betesmarker samt kärnområden och riksintressen för rennäringen utvisade. Dessa områden ligger i nära anslutning till den planerade vindkraftsparken. På ett förvinterområde betar renarna på kalhyggen och myrar samt i kallkärr och granskog.

På fråga om han känner igen beskrivningen att området Fjällberg utgör en buffertzonen mellan samebyarna eller ett reservbete svarar han att renarna passerar och betar i området varje år på sin väg ned från sommarbetet och sin väg upp från vinterbetet. På fråga om hur ofta samebyn använder området svarar han att den använder området före eller efter Lögdeälven samt tillhörande berg runtomkring. I detta område ska renarna ta sig igenom en passage mellan två berg, vilket de brukar klara av utan hjälp av renskötare. Ibland söker sig renarna upp på höjdlägena på eget bevåg och ibland måste renskötare hjälpa dem på traven för att de ska ta sig igenom området.

Nutidens vintrar liknar inte de vintrar som han växte upp med. Numera täcks ofta betesmarkerna med is, vilket gör betet mer svåråtkomligt för renarna än tidigare. En räddning för den fribetande renskötseln är att renarna även kan beta hänslav på träd. Som framgick under synen i ett av delområdena fanns det rikligt med hänslav på träden. Hänslav finns inte bara på gammal skog, utan etableras även bra på yngre skog. Under såväl förvintern som vårvintern, när snötäcket inte är så hårt, är betet lättåtkomligt på kallhyggen. I området kring Sandsjö finns även öar med gammel-

skog på vilken det växer rikligt med lav, vilken renarna kan beta när grönbetet är svåråtkomligt. Om det bildas hård snöskare på kalhyggerna kan renarna gå på detta mellan skogsöarna utan att sjunka ned i snön och utan av att göra av med så mycket energi.

Vindkraftparkerna har en inverkan på rennäringen, vilket samebyarna har fått erfara med tiden. En vindkraftpark delar vandringsstråken på samma sätt som en kil delar vattenflödet i en å och i stället för att följa vandringsstråket passerar renarna på sidorna om vindkraftparken. Renarna passerar även ett område med vindkraft fortfarande än vad de passerar ett oexploaterat område, något som de sett exempel på vid vindkraftparken vid Stor-Rotliden. Vidare skyggar renarna för vindkraftparkerna och rör sig bort från flyttlederna. Konsekvensen av detta blir att renarna inte betar lika mycket som de annars hade gjort, att de måste beta någon annanstans och att andra områden blir överbetade.

Samebyn tål inte mer vindkraft än den som redan finns. På Vilhelmina norra samebys marker finns det idag två vindkraftparker som tagits i drift, Stor-Rotliden och Gabrielsberget. Flera andra vindkraftparker har dock fått tillstånd och kan byggas om bolagen fattar investeringsbeslut. Dessa vindkraftparker är tänkta att byggas vid Blakliden, Fäboliden, Blodrotberget, Blaikfjället, Åliden, Brattmyrliden och Bursjöliden. Vindkraftparkerna Kvällåliden och Stensvattenmarken har återförvisats till MPD och är under utredning. Vidare finns en ansökan om att bygga ut vindkraftparken vid Gabrielsberget. Mark- och miljödomstolen har endast avslagit ett överklagande om att få bygga vindkraftparken och det avser vindkraftparken Ava. Om samtliga vindkraftparker byggs kommer det nog inte att vara möjligt att ha samma antal renar som i dagsläget. Det kan komma att innebära svårigheter med att bygga upp ett nytt renskötsel företag och sämre förutsättningar för utvecklingen i samebyn. De ungdomar som ska starta ett renskötsel företag idag har sämre förutsättningar än vad han hade när han började med sitt renskötsel företag. Enligt hans mening är samråden ensidiga och inte till någon hjälp i bedrivandet av renskötelsen. Han ser ogärna att de tvingas att ge foder till renar och bedriva framrenskötsel.

Partsförhör med Jon Mikael Labba

Från byn Myrträsk kan man se två berg mellan vilka renarna kan passera på förvintern och vårvintern. Detta utgör en flaskhals runt vilken renarna kan samlas och som kan fungera som en viktig uppsamlingsplats för samebyn. Om den aktuella vindkraftparken byggs skulle samebyn gå miste om ett viktigt ställe att bedriva renskötsel på. Vidare är Stöttingfjället relativt orört och utgörs till stor del av ödemark, vilket är ett av skälen till varför renarna söker sig dit. Som framgick under synen hade kalhygget blivit ett fint betesland med hänglavbärande småskogar. Med tiden kan laven sprida sig från dessa skogar till föryngringsområden och resultera i tillväxt.

Hans familj har sina renar betandes i ett område väster om Lycksele mot Umeå älv och vidare upp mot Storuman. Detta område angränsar mot Umbyns samebys marker, på vilket det har byggts en vindkraftpark vid Blaikfjället. Traditionellt har Umbyns sameby låtit renarna fara själva från fjället till skogslandet och bara sett till att de farit åt rätt håll. Efter att vindkraftparken togs i bruk har de börjat flytta renarna med lastbil. De har då kommit med renarna mer samlade till ett ställe mittemot ett ställe där han har haft sina renar. När så många renar samlas på ett enda ställe börjar renhjorden, i brist på bete, att sprida sig. Förra året kom uppåt 1 500 av Umbyns samebys renar över på deras mark och sammanblandades med deras renar, vilket resulterade i ett ökat betestryck på deras mark. Ändå fram till våren var han tvungen att samla ihop renarna i inhägnader för att kunna skilja ut vilka av dem som tillhörde Umbyns sameby och vilka som tillhörde honom. I samband med detta var han även tvungen att utfordra såväl hans egna som andras renar, något som kostade flera hundra tusen. Detta visar att en vindkraftpark kan leda till störningar så långt som 7 till 8 mil från platsen för vindkraftparken. Om det beviljades tillstånd till samtliga vindkraftparker skulle det inte finnas några marker kvar för dem att bedriva ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbar renskötsel på.

I det aktuella området styr flera bäckar renarnas naturliga vandring. Granån har ett högt vattenflöde på våren och utgör ett naturligt hinder för renarna att passera. Renarna som kommer från öst och vandrar västerut följer därför Granån och viker

därefter av i riktning mot fjällen. Om den planerade vindkraftparken skulle byggas skulle renarnas mest troligt styras åt ett annat håll än det de ska och komma in på en annans samebys mark. Om så sker finns det en risk att en annan sameby får utfodra hans renar, vilket inte är bra för grannsämjan och skulle innebära en kostnad för honom. En vindkraftetablering skulle också innebära en risk för att renar blir kvar i området samt försvårar en passage igenom det. När renarna blir jagade av rovdjur är de rädda för buskar, stubbar eller mörka föremål, dvs. av sådant som är helt stillastående. Likaså reagerar renarna starkt på ljud och ljus eller något som flyger förbi. Även deras sameby använder en lastbil för att flytta renarna till vinterbeteslandet på hösten. Dels för att komma ned i rätt tid och inte mötas av en pågående älgjakt i skogsområdet, dels för att marken inte alltid är snötäckt och det kan vara svårt att genomföra en flytt. På våren har de under de senaste fyra åren låtit renarna vandra tillbaka till fjället, vilket varit positivt för renarna och deras egen framtidstro. Under de senaste åren har flyttlederna som går genom det aktuella området inte använts. Han har själv inte använt flyttlederna någon gång. Utifrån hur terrängen ser ut och hur han skulle flytta sina renar kan han dock säga när det är aktuellt att använda dem, exempelvis om man befinner sig nära kusten och långt österut under vinterbete och ska tillbaka till fjällen. Han har dock använt uppsamlingsplatsen vid Myrträsk i samband med att de flyttade renarna i nordlig riktning för att komma tillbaka till en betestrakt vid Öreälven, som ligger vid Stöttingfjället.

När det kommer till samråd är hans uppfattning att detta, baserat på de samråd som samebyn i dagsläget för med skogsbruket och gruvnäringen, inte kommer att avhjälpa problematiken. För det fall ett samråd ska fungera måste bolagen lyssna noggrannare på samebyarna. Han är vidare av uppfattningen att anläggningsarbetena avseende vindkraftparken kommer att störa rensköteln. Vidare anser han att mycket av det Sindre Eftestøl presenterat om sin forskning är sant. Han är dock osäker på i vilken grad denna forskning är relevant för det aktuella området.

Partsförhör med Karin Baer

Hon är uppvuxen i Vilhelmina norra sameby och har drivit ett renskötsel företag i hela sitt aktiva liv. Hon har suttit i styrelsen i ca 30 år och varit ordförande i 12 år.

När det gäller vindkraftens påverkan på renskötseln har hon erfarenhet av vilken effekt Stor-Rotlidens vindkraftpark har haft på den. En ren är ett betesdjur som har ett behov av att kunna höra vad som händer i omgivningen, exempelvis om fara hotar. Hennes erfarenhet är att renarna styrs av ljud från och synintryck av vindkraftverken och rör sig bort från områden med vindkraft. Renarna kan då vandra förbi viktiga betesområden, komma in på vinterbetet för tidigt och gå in i vintern utan tillräckligt med hull. Då måste renarna stödutfodras, vilket är en ekonomisk belastning för samebyn. En vindkraftpark kan även påverka renarnas vandring på så vis att de kommer in på grannsamebyns eller någon annan samebys mark och sammanblandas med renar från andra samebyar, vilket är ansträngande för såväl renarna som renskötarna samt negativt för grannsämjan mellan samebyarna.

Området kring Ormberget och Hemberget är ett förvinterbetesområde som kan användas innan renarna når vinterbetesområdet. Även om detta område används av skogsbruket och består av kalhyggen kan det fortfarande utnyttjas som ett grönbete under förvintern. En vindkraftsetablering i detta område skulle påverka renarna och rennäringen på sättet som hon redogjort för.

Vittnesförhör med Bert Karlsson

Han är 58 år och har bistått flera samebyar i deras arbete i 40 års tid, framförallt Vapstens sameby. Han är född, uppvuxen och bor i Kroksjö, som ligger ca fem kilometer från Fjällberg och har jagat och kört mycket skoter i området. I området kring Fjällberg och Åttonträsk har det i princip alltid funnits renar. Eftersom det finns gott om lav i området har det inte varit något problem för renarna att finna mat, trots att det bedrivs skogsbruk i området. Stöttingsfjället ligger på höglandet och är omfattande. Det börjar vid Balsjö och slutar vid väg 45 mellan Vilhelmina och Storuman. Området består av berg, myrmark och vattendrag. Från Åttonträsk rinner flera bäckar som renarna har svårt att ta sig över och följer under sin vandring i området. Under hösten kan renarna på ett enkelt sätt tillgodogöra sig grönbetet som växer på kalhyggerna, så länge som det inte sker någon isbildning på marken. På höglandet är dock blidväder sällsynt fram till april. När snön kommer och snödjupet blir för stort kan renarna tillgodogöra sig lav som växer på träden.

Snödjupet ligger normalt på en och en halv meter men har under de senaste vinternarna legat på 70 till 80 cm. Det stora snödjupet gör så att renarna kan nå hänglav högt uppe på träden.

Vittnesförhör med Tomas Nejne

Han har varit ordförande i Vilhelmina södra sameby. Till en början var samebyn positivt inställd till vindkraften med hänsyn till den miljömässiga aspekten med denna energiform. I början av 2000-talet sa samebyn också ja till en vindkraftpark om 23 verk vid Klimpfjäll. Omkring år 2010 skedde en vindkraftbom nere på vinterbeteslandet. Samebyn sa då ja till två vindkraftparker, varav en har byggts och en håller på att byggas. Samebyn har ytterligare några vindkraftparker att förhålla sig till. I förväg kunde de inte föreställa sig att vindkraften skulle få så stora konsekvenser för rennäringen som den fått. Under anläggningsperioden av en vindkraftpark på vinterbeteslandet var det ett stort antal maskiner och förekom mycket ljud i området. När renarna närmade sig anläggningsplatsen började de att avvika från flyttleden på 2 km upp till 7 km avstånd från dessa och röra sig västerut, dvs. tillbaka i flyttriktningen men också söderut och norrut. För att flytta tillbaka renar som skulle österut och förbi vindkraftparken fick samebyn avsätta fyra renskötare i tre års tid. Ett annat problem var att renarna stannade på vårbeteslandet, åt av betet som var avsett för våren och förlorade energi av att vandra en längre sträcka än normalt. Så som han har upplevt det stör anläggningsarbeten renskötseln till den grad att den inte skulle fungera om arbetena bedrivs vintertid. Samebyn drabbas även av liknade störningar under driften av vindkraftverken.

DOMSKÄL**Prövningens ram m.m.***Frågan om avvisning av yrkade*

Simon Rudin har som ombud för Föreningen Svenskt Landskapsskydd samt ett antal klagande yrkat att mark- och miljödomstolen dömer bolaget och närstående personer till näringsförbud inom Lycksele kommun.

Det yrkande om näringsförbud som Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl. har framställt kan inte bli föremål för prövning inom ramen för vad mark- och miljödomstolens har att pröva i detta mål och ska därför avvisas.

Ramen i övrigt

I målet har mark- och miljödomstolen att ta ställning till om MPD:s beslut ska fastställas eller upphävas och, om domstolen inte finner skäl för ett upphävande, om beviljat tillstånd ska utökas med ytterligare delområden och vindkraftverk, om villkoren 8 och 14 i MPD:s beslut ska justeras och om tillståndet ska förenas med ytterligare villkor rörande åtgärder för att minska konsekvenserna för bl.a. rennärigen och närboende.

Utgångspunkter för prövningen*Ansökan och miljöprövningsdelegationens beslut*

Bolaget har ansökt om att få uppföra 48 vindkraftverk enligt en s.k. boxmodell med fri placering av vägar och vindkraftverk upp till 100 meter inom ansökansområdet som består av fyra delområden; Hemberget, Fjällberg, Sandsjö västra och Sandsjö östra.

MPD:n har meddelat tillstånd för 25 vindkraftverk inom delområdena Sandsjön östra och Fjällberg. Etablering av vindkraftverk inom Hemberget och Sandsjön västra har avslagits. Tillståndet har förenats med ett villkor om att vindkraftverken får placeras inom en radie av 100 meter från respektive turbinposition angivna i bilaga till tillståndet. Om vindkraftverken flyttas mer än 100 meter ska den nya positionen godkännas av tillsynsmyndigheten. Vidare anges i tillståndet att förslag

till den slutliga placeringen av vindkraftverk, väg- och ledningsdragningar, placeringar av uppläggnings- och uppställningsytor, betongstation och transformatorstationer för vindkraftens behov ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten innan anläggningsarbetena påbörjas.

Gällande rätt m.m.

Utöver den tillämpliga lagstiftning som framgår av MPD:s beslut pekar domstolen på följande avseende gällande rätt av betydelse för bedömningen i målet.

Inledningsvis kan konstateras att rennäringsen omfattas av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB. Vid bedömningen av om en ny verksamhet kan tillåtas är lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 § MB av grundläggande betydelse. Den innebär att en ny verksamhet kan tillåtas endast om den är lokaliserad till en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet med verksamheten ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Bedömningen av om en plats är lämplig ska ske med utgångspunkt i portalparagrafen i 1 kap. MB och med beaktande av hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. MB. Lämplig lokalisering och förväntade konsekvenser av den ansökta verksamheten ska beskrivas i en miljökonsekvensbeskrivning, utifrån bestämmelserna i 6 kap. MB. I sammanhanget är också viktigt att peka på den försiktighetsprincip som finns lagstadgad i 2 kap. 3 § MB.

Enligt 3 kap. 1 § MB ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Områden som har betydelse för rennäringsen, natur- och kulturvärden respektive anläggningar för energiproduktion har ett särskilt skydd enligt 3 kap. 5, 6 och 8 §§ MB som innebär att de, om möjligt, ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada de skyddade intressena. Om området är av riksintresse ska det skyddas mot sådana åtgärder och om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål ska, enligt 3 kap. 10 § MB, företräde ges åt det eller de

ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Vindkraft är en förnybar och ren energikälla. En ökad energiproduktion baserad på vindkraft kan bidra till att nå miljöbalkens mål om hållbar utveckling och de skärpta nationella klimat- och energimål som Sveriges riksdag satte upp i juni månad 2017 (Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige, prop. 2016/17:146, bet. 2016/17: MJU24, rskr 2016/17:320, Nytt mål om förnybar energi och kontrollstation för elcertifikatsystemet 2017, prop. 2016/2017:179, bet 2016/17: NU20, rskr 2016/17:330). I praxis har utbyggnad av vindkraften ansetts vara ett mycket angeläget allmänt intresse. Det är således väsentligt att områden som är lämpliga för vindkraftsproduktion kan användas för detta syfte, i den mån vindkraftsetableringen kan ske med erforderlig hänsyn till skyddsvärda intressen på platsen.

Rätten till renskötsel regleras i rennäringslagen (1971:437) där det i 1 § i lagen anges att samer får använda mark och vatten till underhåll för sina renar. Av 3 § 2 p i samma lag föreskrivs att renskötsel får bedrivas mellan den 1 oktober och 30 april inom det nu aktuella renskötselområdet. Det framgår vidare av 15 § i lagen att det är länsstyrelsen som bestämmer det högsta antal renar som får hållas på bete inom byns betesområde.

Samerna och deras utövande av traditionell renskötsel omfattas av det skydd för minoritetsgrupper som följer av artikel 27 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR) och rennäringen är skyddad som ett allmänt intresse i bl.a. 3 kap. 5 § MB. Det svenska regelverket anses tillgodose de åtaganden Sverige har enligt ICCPR (jfr. Ds 2001:10 s. 31 ff).

Avsikten med bestämmelsen i 3 kap. 5 § MB är dels att ge ett grundskydd för rennäringen mot åtgärder som innebär oåterkalleliga ingrepp i de avsedda mark- eller vattenområdena eller som i andra avseenden påtagligt försvårar näringarnas bedrivande, dels att bibehålla förutsättningarna för näringen genom att ge de viktigaste

områdena inom varje sameby ett särskilt starkt skydd. Att områden som har betydelse för rennäringen så långt möjligt ska skyddas innebär att en avvägning ska göras mellan detta intresse och motstående intressen. Avvägningen ska innefatta hänsynstagande till de praktiska och ekonomiska konsekvenserna av det skydd som paragrafen ger (prop.1985/86:3 s. 155 och 160 f).

Vindkraft inom samebyarnas områden

Området för den nu ansökta vindkraftparken är höglänt med god vind generellt och det ligger på gränsen mellan Vapstens och Vilhelmina norra samebyars vinterbetesland. Ansökansområdet överlappas till stor del av riksintresset för vindbruk och av kommunernas översiktsplaner framgår att området har pekats ut som intressant för vindkraft.

Bolaget har menat att området inte har några riksintressen för rennäring och att det rör sig om redan fragmenterade marker pga. skogsbruk och att området kan ses som en bufferzon mellan Vapstens och Vilhelmina norra samebyar och att det därför är ett lämpligt område. Bolagets vindmätningar visar på att området i stort har mycket bra vindförhållanden och har anfört att projektet med alla 48 verk kan generera totalt 600 000 MWh el per år eller 12 500 MWh per år och vindkraftverk.

Samebyarna å sin sida har motsatt sig etablering av vindkraftparken och menat att den påverkar rennäringen i allt för stor omfattning.

Vilhelmina norra sameby berörs av ett antal vindkraftparker. För närvarande finns två befintliga vindkraftparker inom samebyns vinterbetesland, Stor-Rotliden, belägen ca 20 km sydost om nu aktuell park, samt Gabrielsberget, belägen ca 110 km sydösterut. Ytterligare sju vindkraftparker som ännu ej tagits i anspråk har tillstånd inom samebyns vinterbetesland. Dessa parker är Blakliden, Fäbodberget, Blodrotberget, Blackfjället, Åliden, Brattmyrliden och Bursjöleden. Ytterligare två vindkraftparker, Kvällåleden samt Stensvattsmarken, är - efter att ha återförvisats dit - föremål för prövning hos MPD. Till detta kommer att Mark- och miljööverdomstolen har två vindkraftparker, Ava och Gabrielsberget väst, för prövning. Samtliga

tillståndsgivna och ännu inte tillståndsgivna parker är belägna sydost om Fjällberg vindkraftpark inom samebyns vinterbetesland.

Även Vapstens sameby berörs av ett flertal vindkraftparker. Stor-Rotlidens vindkraftspark ligger på gränsen mellan de två samebyarna i likhet med tillståndsgivna Fäbodberget samt nämnda Stenvattsmarken.

Motstående intressen

I MPD:s beslut redogörs för de motstående intressen som kan påverkas av den ansökta vindkraftparken. Domstolen finner anledning att utöver den redogörelsen komplettera med nedanstående synpunkter.

Det aktuella områdets betydelse för rennäring

Av bilaga 2 till domen framgår vindparkområdet som ligger i Vapstens och Vilhelmina norra samebyars vinterbetesland. Bilagan visar flyttleder och kärnområden främst söder om vindparkområdet.

På Vilhelmina norra samebys område söder om det ansökta parkområdet finns ett riksintresseklassat kärnområde, ett betesområde med anslutande flyttled som följer Lögån. Avståndet från det riksintresseklassade kärnområdet till Sandsjö västra, vilket delområde MPD ej har beviljat, är något kortare än 1 km och ca 6-7 km till de beviljade områdena Fjällberg och Sandsjö östra. Öster om hela ansökansområdet finns en betestrakt i mer eller mindre direkt anslutning till parkområdet Hemberget, som inte heller det beviljades av MPD. Genom denna betestrakt går den riksintresseklassade flyttleden i en passage mellan två berg.

Det går även en flyttled norr om parkområdet som följer Granån, ett område som ligger inom Vapstens sameby. Flyttleden ligger i en dalgång och går genom en passage mellan två berg. Passagen benämns av renskötarna som en flaskhals och en viktig passage.

Renskötarna har uppgett att områdena vid och omkring parkområdet är ett förvinterområde där renarna betar under senhösten innan de beger sig mot vinterbetesområden. Vidare har de uppgett att ren uppehåller sig nästan ständigt i området och att det är ett uppsamlingsområde för strövren som söker sig dit naturligt. En förlust av området medför att det är svårt för renskötarna att veta var de kan hitta igen strövenar.

Det aktuella området beskrivs vidare som ett område där det ”alltid finns mat” och som tack vare den höglänta terrängen kan erbjuda bete även vid tidpunkter då markbetet är ”låst” på grund av istäcken på lägre liggande vinterbetesområden, något som, enligt renskötarna, tenderar att bli vanligare med varmare vintrar och med växlande temperaturer. Renskötarna har vidare uppgett att det har blivit ont om dessa typer av områden för bete samt att områdena är viktiga för samebyarna på grund av markkonkurrens med andra näringar såsom skogsnäring, infrastruktur, gruvor m.m.

Vindkraftens påverkan på ren

Mark- och miljööverdomstolen, MÖD, har i ett antal avgöranden haft att bedöma vilken påverkan etablering av vindkraft kan få för möjligheterna att bedriva rennäring, (bl.a. MÖD 2010: 38, Glötesvålen, M 824-11, M 825-11 och M 847-11). MÖD har i avgörandena uttalat att forskningen entydigt tyder på att vindkraftsparker kan ge upphov till undvikelseffekter på betydande avstånd från vindkraftverk. Domstolen har vidare uttalat att det är svårt att ange exakt avstånd för när undvikelseffekter får sådan omfattning att påverkan på renpopulationen leder till att bedrivandet av rennäringen tydligt påverkas samt att avståndet kan vara avsevärt olika beroende på lokala faktorer såsom bl.a. topografi och vindkraftsparkernas storlek men angett att avståndet - med beaktande av försiktighetsprincipen – kan uppskattas till cirka 5 km.

Sindre Eftestøl har under sammanträdet för bolagets räkning redogjort för en kunskapsstatus avseende vindkraft och rennäring. En av slutsatserna som han har dragit är att undvikelseffekter (indirekta förluster) kan uppstå mellan 0-1 km från vind-

kraftverken men att de studier som slutsatserna baseras på också bygger på olika förutsättningar.

Samebyarna å sin sida har pekat på forskning som visar på att renar minskar användning av områden upp till 3-5 km från vindkraftverken och uppvisar minskad betesro upp till 4 km från en vindkraftpark (Skarin m.fl. 2016). Vidare har renskötare under sammanträdet berättat om hur renarna betar sig runt den befintliga vindkraftparken Stor-Rotliden. Skötarna menar att renarna passerar området runt vindkraftparken i ett snabbare tempo än innan parken fanns. Det snabbare tempot visar enligt dem på en ökad stress för renen och innebär dessutom ett betesbortfall, eftersom renarna inte betar sig igenom området på det sätt som skett tidigare. Samebyarna har menat att nu ansökt vindkraftpark kommer att ge ytterligare undvikelseffekter och snabba passager förbi området vilket ger stressade renar och ett betesbortfall samt att sammanblandning av renar mellan byarna och mellan renskötargrupper ökar vilket i sin tur innebär ett merarbete och risk för irritationer.

Enligt renskötarnas uppfattning sträcker sig påverkan på renen längre ut än några kilometer. De menar att det visuella intrycket och vibrationer från vindkraftverken påverkar renen på flera mils avstånd. Till detta kommer att det kan uppstå indirekta effekter då grannsamebyarnas renar som undviker en vindkraftpark istället söker sig till grannsamebyns område, något som har skett vid Blaikens vindkraftpark. I och med att det sammanlagt kan handla om tusentals renar har problemet varit omfattande eftersom konkurrensen om betet hårdnar, betesbrist uppstår samt att det blir ett omfattande merarbete för renskötarna att både skilja och förflytta renarna. Detta leder i sin tur till fördyringar i form av foder och transportkostnader samt irritationer mellan samebyarna.

Samebyarna menar sammanfattningsvis att det inte är utrett vilken kumulativ påverkan samtliga tillkommande vindkraftparker skulle ge om samtliga tillståndsgivna vindkraftparker tas i anspråk.

Domstolen gör följande överväganden

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att miljökonsekvensbeskrivningen följer kraven för vad som ska ingå i en sådan enligt 6 kap. MB och kan därmed läggas till grund för mark- och miljödomstolens bedömning.

Utredningen i målet visar att den planerade vindkraftsparken ligger i ett område med goda vindresurser. Såsom tidigare anförts anses det i praxis mycket angeläget att tillstånd kan lämnas till vindkraft, samtidigt som det inte kan tillåtas ske på ett sätt som äventyrar förutsättningarna för bl.a. samebyns fortsatta bedrivande av en traditionell och ekonomiskt bärkraftig rennäring.

Delar av ansökansområdets fyra delområden ligger mer eller mindre inom utpekad riksintresse för vindbruk. Även om ansökansområdet inte fysiskt berör något utpekad riksintresse för rennäringen finns riksintresseklassade flyttleder och betesområden inom 1–7 km från ansökningsområdet. Utredningen visar vidare att riksintresset för naturvård överlappar till mindre delar alla fyra delområdena. Vidare konstaterar domstolen att landskapet i stort består av stora sammanhängande områden som är relativt opåverkade och med höga naturvärden.

Mark- och miljödomstolen delar i stort MPD:s bedömning av vindkraftsparkens påverkan på motstående intressen i det lokala området. Däremot gör domstolen en annan avvägning när det kommer till vindkraftsparkens påverkan i det regionala perspektivet, dvs då de kumulativa effekterna inkluderas. För att kunna göra en fullständig bedömning av vindkraftsparkens påverkan i det regionala perspektivet anser mark- och miljödomstolen att kumulativa effekter av hur den tillkommande verksamheten tillsammans med andra pågående, eventuellt även tidigare verksamheter, samt framtida verksamheter kan komma att påverka människa och miljö i ett område ska beaktas. Vidare bör synergieffekter och samverkande faktorer vägas in. Att kumulativa effekter beaktas är av väsentlig betydelse för att kunna göra bedömning av vad som är det mest långsiktiga och hållbara alternativet för markanvändningen i området.

Samebyarna har pekat på att kumulativa effekter från andra verksamheter såsom skogsnäring, gruvnäring och infrastruktur redan påverkar och försämrar deras möjligheter att bedriva rennäring och att ytterligare påverkan från de vindkrafttillstånd som redan har lämnats för andra vindkraftparker riskerar att påtagligt försvåra förutsättningarna för en traditionell och fungerande renskötsel.

Domstolen konstaterar att forskning visar att renar, i mer eller mindre utsträckning, påverkas av vindkraft. Det har i målet framkommit att det inom Vilhelmina norra samebys vinterbetesområde finns två befintliga, sju tillståndsgivna och fyra vindkraftparker under prövning samt att det inom Vapstens samebys område finns en befintlig och ett flertal tillståndsgivna vindkraftparker samt några under prövning. Vidare konstaterar domstolen att det utöver vindkraftparker inom de nu berörda samebyarnas område, finns ytterligare parker i regionen som kan ge indirekta effekter.

I vilken grad outnyttjade tillstånd kommer att nyttjas är idag inte känt men utgångspunkten för domstolens bedömning är att alla tillståndsgivna vindkraftparker kommer att tas i anspråk.

Nu aktuell ansökan är utformad som en boxmodell, där det har delegerats till tillsynsmyndigheten att godkänna den slutliga placeringen av vindkraftverk, väg- och ledningsdragningar m.m. MÖD har i ett avgörande den 19 juni 2017 i mål M 4276-16 visserligen inte uteslutit att tillstånd i vissa fall kan lämnas för en ansökan med relativt fri placering av verken, men att detta förutsätter att det med stöd av ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen går att bedöma alla de konsekvenser som verksamheten kan komma att ge upphov till vid olika alternativutformningar.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att forskningen visar att vindkraftverk medför undvikelseeffekter. Det finns dock ingen för domstolen känd forskning som ger underlag för att kunna bedöma alla de konsekvenser, även inbegripet regionala sådana, som meddelade och ansökta tillstånd för vindkraftverk kan komma att få för rennäringen i ett område.

En fråga som uppkommer i det sammanhanget är om skyddsåtgärder skulle kunna reducera det intrång i bl.a. renskötselrätten som ett tillstånd till vindkraftverk i området kan innebära. För att domstolen ska kunna ta ställning till den frågan krävs dock, enligt domstolens mening, att det är visat vilka kumulativa konsekvenser redan beviljade samt den tillkommande vindkraftparken har på möjligheterna att bedriva uthållig och traditionell rennäring i området.

Slutsatser

Mark- och miljödomstolen delar som nämnts i huvudsak MPD:s bedömning avseende den intresseavvägning som bör göras i det aktuella området. Vid en intresseavvägning enligt 3 kap 10 § MB anser domstolen att MPD:s bedömning att utesluta område Hemberget och Sandsjö västra är lämplig. Vidare delar domstolen MPD:s bedömning att områdena Fjällberg och Sandsjö östra torde vara lämpliga för vindkraft om inte den kumulativa påverkan som tidigare nämnts vägs in.

I det avseendet gör mark- och miljödomstolen en annan bedömning än vad MPD har gjort. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet avseende såväl kända som befarade konsekvenser som beviljade och sökta vindkraftparker tillsammans med den nu ansökta kan komma att få för rennäringen bedömer domstolen, vid den intresseavvägning som domstolen enligt 3 kap. 5 § MB har att göra, att berörda kumulativa konsekvenser riskerar att påtagligt försvåra rennäringens bedrivande. Av den anledningen anser domstolen att markområdet bör skyddas mot nu aktuell vindkraftetablering. Till detta kommer att domstolen bedömer att den valda lokaliseringen, i enlighet med 2 kap 6 § MB, inte är lämplig för etablering av en vindkraftpark. Tillstånd till vindkraft i det aktuella området bör därför inte tillåtas.

På grund av det sagda avslår mark- och miljödomstolen bolagets ansökan. Länsstyrelsen i Västerbottens län beslut den 23 juni 2016 att lämna tillstånd till 25 vindkraftverk och tillhörande anläggningar inom områdena Fjällberg och Sandsjön ska följaktligen upphävas.

Vid denna utgång saknar mark- och miljödomstolen anledning att ta ställning till Vilhelmina norra samebys yrkande om att tillståndet ska förenas med ytterligare villkor kopplat till rennäringen. Likaså saknar domstolen anledning att ta ställning till Föreningen Svenskt Landskapsskydd m.fl:s yrkande om att tillståndet ska förenas med villkor.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 3 (DV 427)

Överklagande senast den 16 oktober 2017.

Anders Carlbaum

Camilla Wolf-Watz

I domstolens avgörande har rådmannen Anders Carlbaum, ordförande, och tekniska rådet Camilla Wolf-Watz samt de särskilda ledamöterna Lennart Mattsson och Thomas Hedlund deltagit. Föredragande har varit beredningsjuristen Johan Mattsson.